

SE SÄTKII JOKA SUUNTAAN EIKÄ TOTTELE YHTÄÄN
HEVOSEN LIIKETTÄ KUVAAVIEN VERBIEN SEMANTTISTA LUOKITTELUA

Suomen kielen
pro gradu -tutkielma
Oulun yliopisto
20.5.2021

Salla Manninen

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimusaihe	1
1.2. Tutkimusaiheen rajaaminen	2
1.3. Tutkimusaineisto	3
2. AIKAISEMPI TUTKIMUS	5
3. TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	8
3.1. Semantiikka tieteenalana	8
3.2. Kognitiivinen semantiikka	10
3.3. Liikeverbit	11
3.4. Teko, tapahtuma ja muutos	18
4. METODIT	21
5. ANALYYSI	23
5.1. Liikeverbien analyysi	23
5.1.1. Lokomotionaaliset ja refleksiiviset liikeverbit	23
5.1.2. Kausatiiviset liikeverbit	31
5.1.3. Kontaktiverbit	33
5.1.4. Yhteenvedo liikeverbeistä	36
5.2. Tekoverbien analyysi	40
5.2.1. Aktiviteettiverbit	41
5.2.2. Fysiologisperustaiset tekoverbit	44
5.2.3. Yhteenvedo tekoverbeistä	47
5. PÄÄTÄNTÖ	51
LÄHTEET	54
LIITTEET	

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimusaihe

Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani hevosen liikettä kuvaavia verbejä Marvi Jalon ja Merja Jalon hevosaiheisissa lasten- ja nuortenkirjoissa. Jalot ovat sisaruksia, jotka ovat kirjoittaneet hevosaiheisia kirjoja jo 1970-luvulta lähtien. Koska olen itsekin lapsena lukenut valtavan määrän heidän kirjojaan, innostuin miettimään, olisiko niissä jokin kielellinen piirre, jota tutkia pro gradu -työssä. Varsinaiseksi aiheeksi valikoitui lopulta liikeverbit, sillä teoksissa kuvaillaan hevosen liikettä varsin kirjavasti. Hevoset eivät ainoastaan *mene käyntiä, ravaa* tai *laukkaa*, vaan lisäksi *tanssahtelevat, sipsuttavat* ja *liitelevät*.

Mielenkiintoista hevosen liikettä kuvaavissa verbeissä on se, etteivät niiden merkitykset aina ole kovinkaan läpinäkyviä. Esimerkiksi verbistä *rassata* ei suoraan ilmene, millaisesta liikkeestä on kyse. Tällaisissa tapauksissa olen nojannut sanakirjoihin ja omiin tulkintoihini verbin kontekstin perusteella. Kangasniemen (1997: 21) mukaan sanojen ymmärtäminen onkin aina enemmän tai vähemmän subjektiivista, sillä jokaisen henkilökohittaiset tiedot ja käsitykset maailmasta vaikuttavat sanan merkityksen tulkintaan. Niinpä hevosaiheisia kirjoja lukiessa voi olla hyötyä hevosharrastuksesta ja siihen liittyvästä sanastosta, kun annetaan merkitys nimenomaan hevosen liikettä kuvaavalle verbille. Sama verbi voi toisessa kontekstissa ja erilaisen olion – vaikkapa ihmisen tai eri eläimen – toteuttamana tarkoittaa hieman erilaista liikettä.

Tavoitteeni on jaotella liikeverbit semanttisiin luokkiin sen perusteella, minkälaista liikettä ne kuvaavat. Mallina käytän Anneli Pajusen määrittelemiä luokkia hänen teoksessaan *Argumenttirakenne – Asiantilojen luokitus ja verbien käyttäytyminen suomen kielessä* (2001). Pajunen on jakanut liikeverbit neljään luokkaan: lokomotionaalisiin ja refleksiivisiin liikeverbeihin, kausatiivisiin liikeverbeihin, kontaktiverbeihin ja omistusverbeihin (Pajunen 2001: 196–254). Omistusverbejä en käsittele työssäni, sillä siihen lukeutuvia verbejä ei esiinny aineistossani. Esittelen luokat tarkemmin luvuissa 3.3. ja 3.4.

Olen kerännyt aineiston lukemalla läpi 16 Marvi ja Merja Jalon hevoskirjaa ja listaamalla niissä esiintyviä verbejä, jotka kuvastavat jonkinlaista hevosen tekemää liikettä. Verbejä kertyi aineistooni yhteensä 258, mutta niitä tarkemmin tarkastellessani huomasin, ettei

aineistoni ole aivan yhtenäinen. Vaikka kaikki keräämäni verbit kuvaavat jonkinlaista liikettä, niiden pääasiallinen tarkoitus voi olla jossain muussa kuin itse liikkeessä. Esimerkiksi verbi *järsiä* kuvaa kyllä hevosen suun liikettä, mutta esimerkiksi Pajusen jaottelun mukaan se on fysiologisperustaisiin teko-verbeihin lukeutuva nauttimisverbi (Pajunen 2001: 165). Tutkimusaiheen rajaamisesta kerron lisää luvussa 1.2.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millaisilla verbeillä hevosen liikettä kuvataan Marvi Jalon ja Merja Jalon hevosaiheisissa lasten- ja nuortenkirjoissa?
2. Millaisiin semanttisiin luokkiin verbit voidaan jaotella? Onko jokin luokista selvästi yleisin?

Hypoteesini on, että aineistossani esiintyy eniten omavoimaista liikettä ilmaisevia verbejä, joihin lukeutuvat muun muassa askelverbit. Pajusen mukaan erilaisia askelverbejä on suomen kielessä runsaasti (Pajunen 2001: 200), ja aineistoa kerätessäni vaikuttikin siltä, että suuri osa verbeistä kuvaa nimenomaan erilaisia tapoja kävellä tai juosta. Lokomotionaalista liikettä eli paikanmuutosverbejä on siis todennäköisesti aineistossani enemmän kuin refleksiivistä liikettä eli asennonmuutosverbejä.

1.2. Tutkimusaiheen rajaaminen

Koska aineistoksi keräämäni verbit eivät kaikki olekaan niin yksiselitteisesti liikettä ilmaisevia verbejä kuin aluksi ajattelin, on aineistoa rajattava. Keskityn tutkimuksessani edelleen pääasiassa liikeverbeihin, mutta annan oman lukunsa niille verbeille, jotka eivät Pajusen (2001) jaottelun mukaan sovi liikeverbien joukkoon. Ne kuitenkin ilmaisevat jonkinlaista tekemistä, jonka suorittaminen vaatii vähintään pientä liikettä.

Pajusen mukaan liikkumisverbien lähiluokkia ovatkin teko-verbeihin kuuluvat verbit, jotka ilmaisevat toimintaliikettä ja koodaavat liikkumista edellyttäviä tekoja. Tällaisia verbejä ovat esimerkiksi *hääriä*, *peuhata* ja *tapella*. (Pajunen 2001: 210.) Aineistossani on 26 tällaista verbiä. Osa teko-verbeistä on aktiviteettiverbejä, joita analysoin luvussa 5.2.1. Niiden lisäksi aineistossani esiintyy fysiologisperustaisia teko-verbejä, jotka

ilmaisevat yleensä ravinnon nauttimista. Niitä käsitellen luvussa 5.2.2. Jo pelkästään liikeverbeissä olisi riittänyt tarkasteltavaa, mutta halusin tutkia myös aineistoni tekoverbejä, koska niiden tarkasteleminen oli yhtä lailla kiinnostavaa kuin liikeverbienkin.

1.3. Tutkimusaineisto

Aineistonani käytän Marvi ja Merja Jalon satunnaisista hevosaiheisista lasten- ja nuortenkirjoista kerättyjä hevosen liikettä kuvaavia verbejä. Sekä Marvi Jalon että Merja Jalon tuotannosta olen valikoinut 7 teosta. Kaikki seitsemän Merja Jalon teosta kuuluvat *Nummelan ponitalli* -sarjaan. Niiden lisäksi olen käyttänyt aineistonani kahta heidän yhdessä kirjoittamaansa teosta *Pappilan ponitytöt* -sarjasta. Valitsin kirjastosta satunnaisia teoksia kummaltakin kirjailijalta, jotta aineistossani olisi kerättynä verbejä eri vuosikymmenillä julkaistuilta teoksilta. Näistä 16 teoksesta kertyi yhteensä 258 verbiä aineistooni. Niistä 232 on liikeverbejä ja 26 taas tekoverbejä. Kaikki aineistoni verbeistä eivät ole yksinomaan sellaisia, joilla voidaan kuvailla ainoastaan hevosen tai muun eläimen liikettä, vaan samoilla verbeillä voidaan ilmaista eri kontekstissa ihmisen tekemää liikettä. Tällaisia verbejä ovat esimerkiksi *tanssia* tai *kipittää*.

Olen kerännyt aineistoni juuri Marvi ja Merja Jalon kirjoista, koska he ovat minulle lapsuudesta tuttuja kirjailijoita. Aineistoni voisi mahdollisesti olla vielä laajempi, jos olisin kerännyt sen vaikkapa kaikkien suomalaisten niin sanottujen hevoskirjailijoiden tuotannosta. Suomalaisia hevoskirjoja ovat nimittäin kirjoittaneet muutkin kuin Jalot, sillä esimerkiksi kirjailija ja kääntäjä Asta Ikonen tunnetaan erityisesti hevosaiheisista kirjoistaan. Aineistoa kertyi kuitenkin hyvin jo Jalon sisarusten teoksista, joten päätin rajata aineistonkeruun siihen. Metodeistani kerron enemmän luvussa 4. Alle olen listannut ilmestymisjärjestyksessä ne teokset, joista olen aineistoni koonnut. Kunkin teoksen nimen perässä on sulkeissa lyhenne teoksen nimestä. Viittaa analyysissäni teokseen aina lyhenteellä.

Merja Jalo:

1. *Yllätysori* 1977. Kustannusosakeyhtiö Otava. (YO)
2. *Vaarallinen ratsastus* 1977. Weilin + Göös. (VR)
3. *Ratsutilan kasvatti* 1997. Kustannusosakeyhtiö Otava. (RK)

4. *Kunnialaukka* 2005. WSOY. (KL)
5. *Käärmekiven lumous* 2011. WSOY. (KKL)
6. *Luostarin aaveet* 2012. WSOY. (LA)
7. *Kostajan isku* 2013. WSOY. (KI)

Marvi Jalo:

8. *Rajut bileet, ratsutyttö* 1991. Kustannusosakeyhtiö Tammi. (RBR)
9. *Jahti alkaa, ratsutyttö* 1992. Kustannusosakeyhtiö Tammi. (JAR)
10. *Ratsutyön rekiretki* 1993. Kustannusosakeyhtiö Tammi. (RRR)
11. *Tuulitamma* 2005. Kustannusosakeyhtiö Tammi. (TT)
12. *Lentävät kaviot* 2009. Kustannusosakeyhtiö Tammi. (LK)
13. *Hevoseni, rakkaani* 2011. Kustannusosakeyhtiö Tammi. (HR)
14. *Kaukana hevosten maa* 2012. Kustannusosakeyhtiö Tammi. (KHM)

Marvi Jalo & Merja Jalo:

15. *Pappilan ponitytöt ja punaisen naamion kirous* 1996. Kustannusosakeyhtiö Tammi. (PNK)
16. *Pappilan ponitytöt kilpailuissa* 1998. Kustannusosakeyhtiö Tammi. (PPK)

2. AIKAISEMPI TUTKIMUS

Verbien semantiikkaa on tutkittu paljon jo aikaisemminkin, ja siitä on kirjoitettu useita pro gradu -tutkielmia. Useat kyseisistä tutkielmista käsittelevät lähimerkityksisten verbien semantiikkaa. Tässä luvussa esittelen sekä kognitiivisen semantiikan tutkimuksia ylipäätään että muutamaa tutkimusta, joissa tämän tutkielman tavoin jaotellaan verbejä semanttisiin luokkiin.

Omassa tutkimuksessani olen ottanut malliksi verbien semanttiselle jaottelulle Anneli Pajusen teoksen *Argumenttirakenne – Asiantilojen luokitus ja verbien käyttäytyminen suomen kielessä* (2001). Aineistonaan hän käyttää Nykysuomen sanakirjan noin 16 000 verbin kokoelmaa. Hän on jaotellut verbit primääri- ja sekundaariverbeihin. Primääriverbit hän on vielä jakanut **primääri-A-verbeihin** ja **primääri-B-verbeihin**, joita hän luonnehtii seuraavasti: ”A-verbit leksikalisoivat asiantiloja, joiden osallistujat joko ovat tai eivät ole ihmisiä. Primääri-B-verbit leksikalisoivat sitä, miten ihminen kokee tai tulkitsee A-verbien leksikoidut asiantilat” (Pajunen 2001: 296). A-verbit siis ilmaisevat konkreettista tilaa, tekoa, tapahtumaa tai liikettä, ja B-verbit taas mentaalitilaa, -tekoa tai -tapahtumaa (Pajunen 2001: 57).

Primääri-A-verbit voidaan jaotella vielä neljään semanttis-leksikaaliseen alaluokkaan: tapahtumaan, tekoon, liikkeeseen ja tilaan. Primääri-B-verbit sen sijaan jaotellaan kolmeen luokkaan: psykologinen tila ja prosessit, perkeptio sekä puheakti ja kielellinen kommunikaatio. (Pajunen 2001: 57). Koska olen tutkimuksessani keskittynyt vain liikeverbeihin ja teko-verbeihin, aineistoni edustaa ainoastaan primääri-A-verbejä. Niiden alaluokista kerron lisää luvuissa 3.3. ja 3.4.

Verbien semanttisesta luokittelusta ovat Oulussa tehneet pro gradu -työn Milla Jokela ja Merja Moilanen (2016) otsikolla ”*Rontatkaa minut rekeen säkkien sekaan älkääkää hiiskuko suunnitelmistani kenellekään*” *Aku Ankka* -lehden verbien semanttista luokittelua. He tutkivat työssään *Aku Ankka* -lehdessä esiintyviä predikaattiverbejä ja jaottelevat niitä semanttisiin luokkiin. Koska he vertailevat myös, onko verbivalinnoissa tapahtunut muutosta vuosikymmenten aikana, heillä on aineistonaan verbejä *Aku Ankka* -lehdistä kahdelta eri vuosikymmeneltä: viisi vuodelta 1964 ja viisi vuodelta 2014. Heidän aineistonsaan konkreettisempia asiantiloja kielentäviä primääri-A-verbejä on enemmän kuin

abstraktimpia primääri-B-verbejä. He pitivät tätä odotuksenmukaisena, koska sarjakuva-lehden toiminnalliset tarinat sisältävät todennäköisesti enemmän konkreettisia kuin abstrakteja asiainiloja. Kuitenkin heidän aineistonsa sisältää verbejä lähes kaikista Pajusen (2001) semanttisen luokittelun ryhmistä. (Jokela & Moilanen 2019: 129–130).

Yleiskielen epäsuoraa reittiä ilmaisevien verbien kognitiivista semantiikkaa taas on tutkinut Jari Sivonen väitöskirjassaan *Mutkia matkassa, Nykysuomen reittiä ilmaisevien verbien kognitiivista semantiikkaa* (2005). Hän tarkastelee työssään viittätoista verbiä, jotka on koottu CSC:n Kielipankin korpusaineistosta, jonka materiaali koostuu 1990-luvun yleiskielestä (Sivonen 2005: 26). Tutkimus osoittaa sen, että nykysuomen prototyyppinen epäsuoran reitin verbi ilmaisee omavoimaista liikettä ja siihen on leksikaalistunut rakenne Liike + Reitti. Sivosen mukaan reitin epäsuoruuden merkitys pohjautuu verbin kantaan: ”Tyypillisessä tapauksessa kantasana on substantiivi, jonka tarkoite on muodoltaan epäsuora, ja tämä muoto toimii liikeverbin muuttujan reitin muodon perustana.” (Sivonen 2005: 173.) Tällaisia verbejä ovat esimerkiksi *koukata* tai *mutkitella*. Rakennetyyppejä on kuitenkin muitakin, sillä esimerkiksi liikeverbin *sahata* perustana ei ole saha itsessään, vaan sen käytöstä syntyvän liikeradan muoto. (Sivonen 2005: 173.)

Lähimerkityksisten verbien semantiikkaa on tutkittu useissa opinnäytetöissä – muun muassa Janne Koivisto pro gradu -työssään *Noususta kumpuavia merkityksiä: Suomen nousemisverbien kognitiivista semantiikkaa* (2013). Hän selvittää tutkielmassaan, mitkä nykysuomen yleiskielen verbit muodostavat nousemisverbien joukon ja kuinka yleisiä tällaiset ylöspäin suuntautuvaa liikettä kuvaavat verbit ovat. Hän tarkastelee sitäkin, minkälaista liikettä ne kuvaavat ja miten ne eroavat toisistaan esimerkiksi kausaation, tavan, reitin tai liikkujan suhteen (Koivisto 2013: 4). Hänen mukaansa suomen kielen yleisin nousemisverbi on *nousta*, joka ei spesifioi mahdollisia muuttujiaan. Niinpä nousija voi olla elollinen tai eloton, liike voi olla paikanmuutosta tai asennonmuutosta, eikä myöskään liikkumistapaa tai väylän jyrkkyyttä saa selville pelkästään *nousta*-verbistä itsestään. (Koivisto 2013: 138.)

Myös Fanni Anttila on tutkinut lähimerkityksisten verbien semantiikkaa pro gradu -tutkielmassaan *Verbien lampsia, löntystä, saapastella, talsia ja tallustaa kognitiivista semantiikkaa* (2019). Hän on valinnut tarkasteltavakseen jo työn otsikossa mainitut viisi kävelemistä kuvaavaa paikanmuutosverbiä. Hän tutkii, millaisia merkityseroja kyseisillä

verbeillä on sekä sitä, onko niiden yhteydessä esitetyillä liikkujilla jotakin yhteistä. (Anttila 2019: 2). Analyysinsä perusteella hän toteaa kaikkien tutkimiensa verbien liikkujien olevan tavallisesti elollistarkoitteisia. Yhteensä hänen analysoimistaan muuttujista 92 % on myös inhimillistarkoitteisia, eli yleensä liikkuja on ihminen eikä eläin. Hänen mukaansa verbeillä on odotuksenmukaisesti merkityseroja, sillä esimerkiksi *löntystä* liitetään laiskaan ja hitaaseen kävelemiseen, kun taas *lampsia* edustaa päämäärätietoista ja päättäväistä liikettä. (Anttila 2019: 64–65.)

Teijo Kemppainen (2019) tutkii lähimerkityksisten anastusverbien semantiikkaa ja syntaktista käyttöä pro gradu -työssään *Rosvota, ryöstää, ryövätä ja varastaa. Lähimerkityksisten verbien semantiikkaa*. Kyseisten verbien semanttisten erojen lisäksi hän tutkii sitä, millä tavoin niiden kuvaamia tilanteita käsitteistetään. Hänen mukaansa verbien substantiivivastineiden *rosvo*, *ryöstäjä*, *ryöväri* ja *varas* merkityksiin vaikuttavat toiminnan konteksti ja reaaliaailman tilanteen muut osallistujat – esimerkiksi se, liittyykö tilanteeseen ”väkivallan elementti tai kontakti anastuksen uhriin”. (Kemppainen 2019: 1–2.) Hän käy aineistonsa läpi Pajusen (2001) mallin mukaan x-, y- ja z-argumenttien osalta. X-argumentilla tarkoitetaan lauseen subjektia, y-argumentilla lauseen objektia ja z-argumentilla erosijaista (elatiivi tai ablatiivi) lauseenjäsentä, joka on semanttiselta rooliltaan *kärsijä* tai *lähde*. Hänen tuloksistaan selviää, että aineiston verbeille kielennettiin eniten y-argumentteja ja vähiten z-argumentteja. (Kemppainen 2019: 23–24, 78.)

3. TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Koska jaan verbejä luokkiin niiden merkityksen kannalta, tutkimukseni edustaa semantiikkaa. Tässä luvussa kerron enemmän siitä, mitä ja millainen semantiikka tutkimusalanalana ylipäätään on. Luvussa 3.2. perehdyn tarkemmin nimenomaan kognitiiviseen semantiikkaan, luvussa 3.3. liikeverbeihin ja luvussa 3.4. teko-verbeihin.

3.1. Semantiikka tieteenalana

Lyhyesti voidaan sanoa, että semantiikka tarkastelee merkkeihin liittyviä merkityksiä. Merkeillä voidaan tarkoittaa kaikkien merkkijärjestelmien merkkien tutkimista, mutta kun puhutaan ihmiskielen välittämien merkitysten tutkimisesta, on tutkimus luonteeltaan lingvististä semantiikkaa. (Kuiiri 2012: 7.) Tässä pro gradu -työssä siis nimenomaan keskitytään lingvistiseen semantiikkaan, koska tutkimuksen aineistona on kirjoitettu ihmiskieli. Kuiriin mukaan merkkejä ovat kaikki asiat, jotka viestivät jostakin toisesta asiasta – esimerkiksi liikennevalot tai jopa tunnetilojen ilmaisu vaikkapa hiljaisuuden kautta, jos ne ovat tarkoituksellisesti tehtyjä. (Kuiiri 2012: 7.)

Airolan, Koskisen ja Mustosen (2000) mukaan sana- ja lausesemantiikka on ollut lingvistisen semantiikan ydinaluetta. Heidän mukaansa sanan merkitystä ei voida tarkastella irrallisena kokonaisuutena, vaan sitä voidaan ymmärtää vain suhteessa muihin sanoihin. (Airola, Koskinen & Mustonen 2000: 8.) Kangasniemi (1997) toisaalta on todennut seuraavaa: ”Vaikka sanoja onkin mahdollista tarkastella niiden merkitysten kannalta irrallisina kielen aineksina, kielenkäytössä sanat saavat lopullisen merkityksensä vasta esiintymisyhteysyhteisyydessään.” (Kangasniemi 1997: 20) Eli tarkasteltiinpa sanan merkitystä irrallisena aineksena tai ei, ympäröivä maailma, tietty sanan käyttäjä kokemuksineen ja tilanne vaikuttavat sanan merkitykseen. Lingvistiselle semantiikalle olennaista ei kuitenkaan ole reaali-maailma sinänsä vaan nimenomaan ihmisen käsitys maailmasta (Leino 1993: 56).

Kognitiivinen semantiikka on saanut alkunsa 1970-luvun lopulla Yhdysvalloissa ja sittemmin levinnyt Eurooppaan 1980-luvulla (Onikki 2000: 89). Onikin mukaan kognitiivinen kielentutkimus syntyi haastamaan Noam Chomskyn alkuun panemaa **generativismia**, joka korostaa ihmisen kielikyvyn synnynnäisyyttä (Onikki 2000: 87).

Semantiikan johtohahmoja ja kehittäjiä ovat Leonard Talmy, Ronald W. Langacker ja George Lakoff, jotka kehittivät aivan uuden, kognitioon perustuvan ja merkityslähtöisen kieliteorian. (Huumo & Sivonen 2010: 19–20.)

Huumon ja Sivosen mukaan Leonard Talmy tunnetaan ”ennen kaikkea kielisysteemissä vaikuttavien psykologisten ja kognitiivisten järjestelmien tutkijana” (Huumo & Sivonen 2010: 19). Kognitiivisen kielitieteen tärkeimpien perusteosten ilmestymisen aikaan Talmy julkaisi lähinnä artikkeleita, joista hän koosti vuonna 2000 kaksiosaisen kokoelmansa *Toward a Cognitive Semantics*. Hän on tässä kokoelmassa uudistanut ja laajentanut aiempia tutkimuksiaan myös aikaisemmin julkaisemattomalla materiaalilla (Talmy 2000: 1). Talmyn tutkimukset ovat sysänneet liikkeelle verbisemanttisen tutkimussuuntauksen. Hänen tärkeimpiä tutkimuskohteitaan ovat kielessä taustalla vaikuttavat kognitiiviset systeemit, ja hän on myös esitellyt hahmopsykologiassa kehitetyn kuvio-taustajaottelun (*figure-ground*) ilmentymiä kielessä. (Huumo & Sivonen 2010: 20.)

Toinen jo aiemmin mainitsemistani kognitiivisen kielitieteen keskushahmoista on yhdysvaltalainen lingvisti Ronald W. Langacker, joka on kehitellyt kognitiivisen kieliopin kuvausmallin erityisesti teoksissaan *Foundations of Cognitive Grammar I* ja *II* (1987, 1991). Langacker opiskeli aikana, jolloin chomskylainen generativismi nousi valtavirtaukseksi amerikkalaisessa kielitieteessä, mutta hän kritisoi Chomskyn teorioita. Niinpä hän kehitti oman kuvausmallinsa, jota aluksi kutsuttiin nimellä tilakielioppi (*space grammar*), mutta jota sittemmin alettiin kutsua kognitiiviseksi kieliopiksi. Hänen erottautumisensa Chomskyn formalistisesta generatiivisen transformaatiokieliopin kuvausmallista ei ollut mitenkään tyypillistä, sillä yleensä oli tyydytty referoimaan ja kehittämään klassikkojen malleja. (Onikki-Rantajääskö 2010: 41.)

Karlssonin (1994) mukaan yksi semantiikalle keskeisistä piirteistä on se, että muodon ja merkityksen katsotaan olevan erottamattomat toisistaan. Hän katsoo muotojen olevan olemassa merkityksen ilmaisemista varten, eikä toisinpäin. Merkitys vaikuttaa muotoon erityisesti **kieliopillistumisen** kautta. Ojutkangas (2000) määrittelee kieliopillistumisen kielessä jatkuvasti vaikuttavaksi muutostyypiksi, jossa leksikaalinen yksikkö kehittyy kieliopilliseksi. Siinä alun perin konkreettistarkoituksinen sana muuttuu kieliopillisen suhteen ilmaisimeksi. Hän käyttää esimerkkinään suomen ja viron kieliopillisuneita ruumiinosasanoja (esim. *kylki*), joiden merkitys on laajentunut ilmaisemaan muutakin kuin

ihmisen ruumiinosaa. (Ojutkangas 2000: 2–3.) Esimerkiksi *pullon kyljellä* tarkoitetaan pullon ulkopintaa (KS 2020 s.v. *kylki*, viitattu 15.5.2021). Toisaalta myös muoto voi vaikuttaa merkitykseen. Siitä Karlsson käyttää esimerkkinä sitä, kuinka pappi valitsee vihkimistilaisuudessa tietynlaisen virallisen puheenmuodon, joka sopii tilanteeseen paremmin kuin puhekielinen muoto. (Karlsson 1994: 184–185.)

Onikin mukaan kielen ilmauksista useimmat ovat **polyseemisia** eli monimerkityksisiä (Onikki 2000: 93). Polyseemisella morfeemilla, sanalla tai muulla kielellisellä yksiköllä on useampi kuin yksi merkitys, jotka ovat kontekstisidonnaisia. Polyseemiaa ei pidä kuitenkaan sekoittaa **homonymiaan**. Polysemiassa samalla sanalla on eri merkityksiä, kun taas homonymiassa eri sanoilla on sama fonologinen asu. (Leino 1993: 122.) Klassinen esimerkki homonymiasta on sana *kuusi*, jolla voidaan viitata joko puuhun tai numeroon. Sanan merkityksillä ei siis ole mitään tekemistä toistensa kanssa. Sen sijaan esimerkiksi *käsivarsi* on polyseeminen, sillä se tarkoittaa ihmisen tai muun kädellisen yläraajaa, mutta myös maantieteellistä aluetta (Leino 1993: 122).

3.2. Kognitiivinen semantiikka

Karlssonin (1994) mukaan kognitiivisessa semantiikassa denotaatioita, eli leksikaalisia merkityksiä, kuvataan **prototyypeillä**, jotka hahmotetaan mielikuviksi (Karlsson 1994: 196). Prototyypiteoria sai alkunsa kognitiivisesta semantiikasta, kun yhdysvaltalainen psykologi Eleanor Rosch osoitti ihmisten kategorisoivan todellisuutta prototyypeillä tiukien joko/tai-kriteerien sijaan (Karlsson 1994: 193). Rosch tutki prototyyppiä värien avulla – ihmiset saattavat nimetä monta erilaista punaisen sävyä punaiseksi, mutta siitä huolimatta heidän mielessään on jokin punaisen sävy, joka on *oikeampi* punainen kuin jokin toinen (Ungerer & Schmid 1996: 12).

Ungererin ja Schmidin mukaan konteksti voi kuitenkin vaikuttaa prototyyppiin. He käyttävät esimerkkinään virkettä, jossa mainitaan ovella seisova nainen koira sylissä. Vaikka kielenkäyttäjän prototyyppi koirasta olisi jokin isokokoinen koirarotu, kuten collien tai saksanpaimenkoira, mielikuva sylissä pidettävästä koirasta saattaakin olla jokin pienempi rotu, kuten kiinanpalatsikoira. (Ungerer & Schmid 1996: 43.) Prototyyppi ei siis tilanteesta toiseen pysy samana, vaan samoin kun merkityksen määrittelemiseenkin,

konteksti ja ympäröivä maailma vaikuttavat siihen. Prototyypikuvaus näyttää sen, kuinka sumearajaisia merkitysluokat ovat (Onikki 2000: 94).

Kognitiiviselle kielentutkimukselle olennaista on ajatus siitä, ettei kielen luokkien tarkastelu irrallaan ihmisen kognitiosta ole mielekäästä (Onikki 2000: 88). Karlssonin (1994) mukaan kognitio käsittää ihmisen tietämiseen liittyvät mentaaliset toiminnot. Niistä keskeisimmät ovat ”havaitseminen, kategorisointi eli luokitus, muistaminen, ajatteleminen ja luonnollisen kielen käyttö sekä viestinnän välineenä että yhtenä (sisäisen, mentaalisen) tiedon representaation lajina.” (Karlsson 1994: 193.) Nämä mentaaliset toiminnot mahdollistavat ihmisen kyvyn vertailla tapahtumia ja kirjata niiden välisiä eroja (Leino 1993: 55).

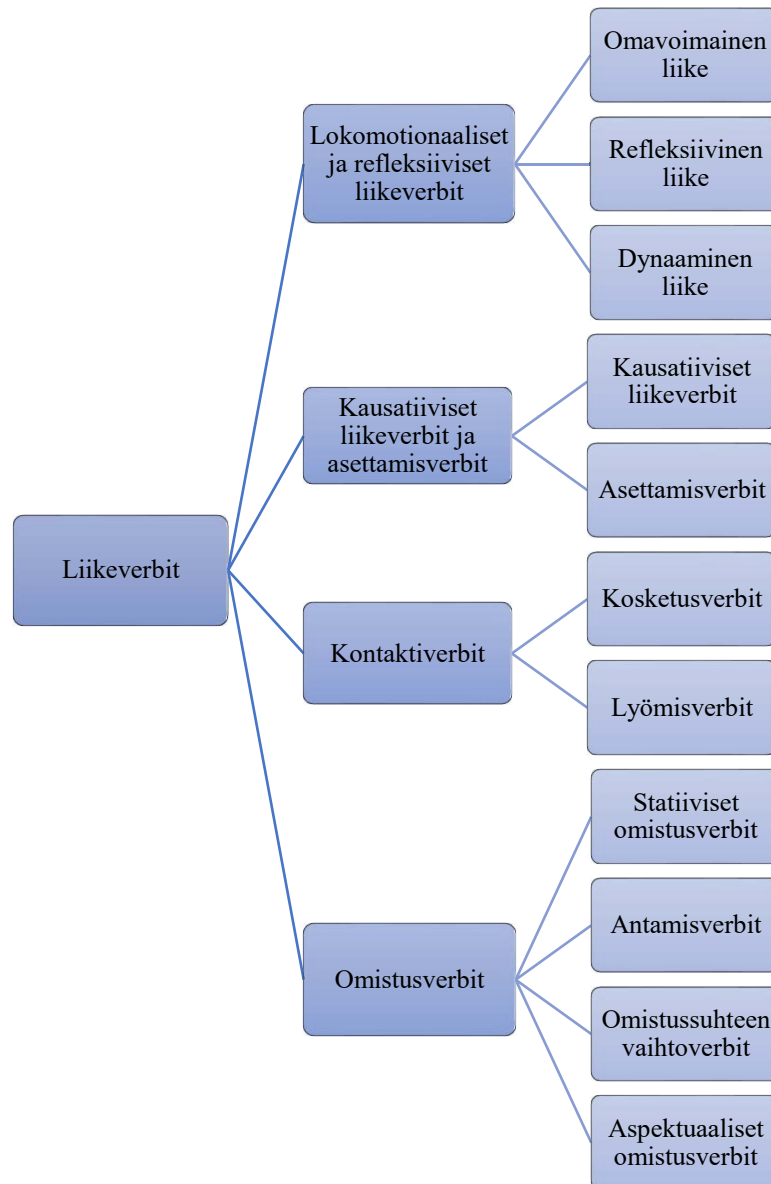
3.3. Liikeverbit

Tutkimuksessani käsittelen eniten liikeverbejä ja käytän verbijaottelussa mallinani Pajusen (2001) luokittelua. Semanttisiin luokkiin jaottelua kuitenkin vaikeuttaa se, etteivät kaikki verbit ole merkitykseltään yhtä läpinäkyviä. Esimerkiksi verbit *laukata* tai *ravata* kuvaavat juuri tietynlaisia liikkeitä, joista vähintään hevosharrastajilla on tarkka mielikuva, koska ne ovat tavallisia hevosen askellajeja. Sen sijaan verbi *hässätä* ei oikeastaan anna ilmi, millaista liikettä se ilmaisee. Tällaisten verbien tulkitsemiseen olen käyttänyt sekä niiden kontekstia että omaa intuitiotani, mikä tietysti tarkoittaa sitä, että joku toinen lukija saattaisi tulkita niitä eri tavalla. Sen lisäksi nojaan kuitenkin myös verbien sanakirjamääritelmiin.

Pajusen (2001) mukaan jotkin juoksemissuoritusverbit ilmaisevat ensisijaisesti eläimen juoksua ja jos kyseisiä verbejä käytetään kuvaamaan ihmisen liikettä, verbien merkitykset muuttuvat. Esimerkiksi verbi *ravata* tarkoittaa hevosesta puhuttaessa askellajia, jossa hevosen raajapari on vuorotahdissa, mutta ihmistä predikoitaessa ravaaminen tarkoittaa toistuvaa edestakaista tai muuten häiritsevää kulkemista. (Pajunen 2001: 203.) Samoin useat aineistoni verbeistä ilmaisevat pääasiassa ihmisen liikettä, mutta niitä on metaforisesti käytetty kuvaamaan hevosen liikettä. Tällöin hevosen liike kuvataan ihmisen liikkeen kaltaiseksi (esimerkiksi *tanssia*).

Liikeverbeihin voidaan koodata monenlaisia ominaisuuksia, joista yksi on liikkeen tuottama ääni. Ääntä voidaan tuottaa joko tahallisesti tai tahattomasti ja äänen tuottaja voi olla joko eloton tai elollinen (Kamppi 2012: 38). Aineistoni ei tietenkään sisällä elottoman tuottamaa ääntä, koska kaikki aineistoni verbit ilmaisevat hevosen liikettä. Ääniverbeistä voidaan joskus tulkita tarkkaan sitä, millaisesta materiaalista ääni kuuluu. Esimerkiksi jotkin verbit edellyttävät sitä, että eloton äänentuottaja on jokin neste (*liristä, litistä*). (Kamppi 2012: 39.) Aineistossani esimerkiksi verbi *loiskutella* ilmaisee veden ääntä, kun hevonen loiskuttaa vettä turvallaan.

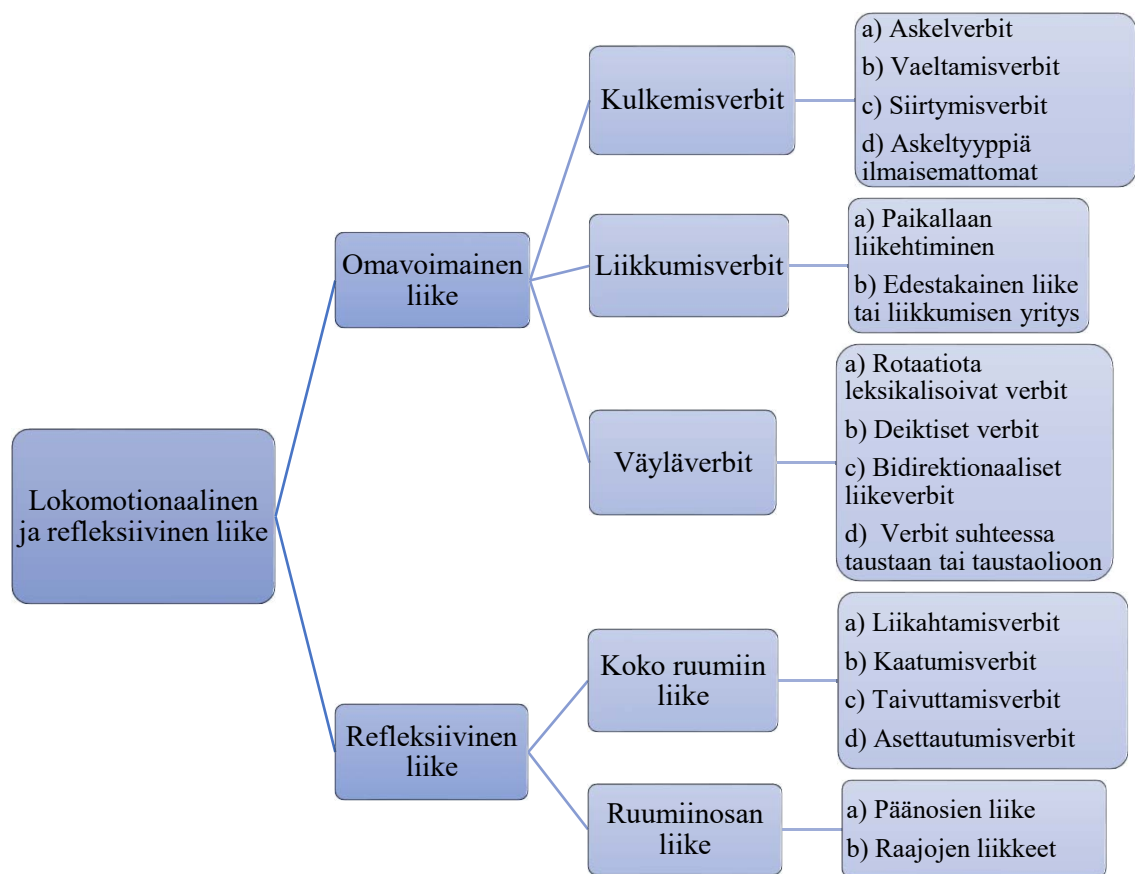
Kuten jo luvussa 2 mainitsin, Pajunen (2001) jakaa primääri-A-verbit neljään semanttis-leksikaaliseen alaluokkaan: tapahtumaan, tekoon, liikkeeseen ja tilaan. Tapahtumatyyppin verbit ilmaisevat muutosta, fysiologisia tapahtumia ja luonnontapahtumia. Tekoverbitkin ilmaisevat muutosta, mutta toisin kuin tapahtumaverbeissä, muutos on aiheutettua. Sen lisäksi tekoverbit kuvaavat valmistamista, käsittelyä ja toimimista. Liiketyypin verbeihin kuuluvat jo aiemmin esiteltyt lokomotionaalinen ja refleksiivinen liike. Tilatyyppiin taas luokitellaan olion lokaatiota tai positiota ja kahden olion välistä suhdetta ilmaisevat verbit. (Pajunen 2001: 55–56.) Luokat ovat kuitenkin yleistyksiä, sillä niillä on myös yhteisiä osatekijöitä, eikä verbien jaottelu semanttisiin luokkiin ole ihan yksiselitteistä, koska verbien semanttinen rakenne on kompleksisempi kuin esimerkiksi adjektiivien tai substantiivien. (Pajunen 2001: 36 & 55.) Liikeverbien pääluokat olen sijoittanut kuvioon 1 samalla tavalla kuin Jokela ja Moilanen kuviossaan, jonka he ovat tehneet Pajusen (2001) teoksen pohjalta (Jokela ja Moilanen 2016: 35). Kuvio ei siis ole alun perin minun kehittämini.

KUVIO 1. Primääri-A-verbien alaluokka liikeverbit (ks. Jokela ja Moilanen 2016: 35).

Pajusen mukaan liikeverbit ovat joko lokomotionaalisia tai refleksiivisiä eli ne ilmaisevat joko paikanmuutosta tai asennonmuutosta. Hän kuitenkin määrittelee liikeverbit neljään eri tyyppiin: lokomotionaalsiin ja refleksiivisiin liikeverbeihin, kausatiivisiin liikeverbeihin ja asettamisverbeihin, kontaktiverbeihin sekä omistusverbeihin (kuvio 1). Näistä pääluokista jakautuu vielä alaluokkia, joilla taas on vielä lisää alaluokkia. Tästä näkee verbiluokkien hierarkkisen rakenteen, jossa osalla sen jäsenistä on yleinen merkitys ja osalla taas spesifi. Esimerkiksi kävelemiselle tai juoksemiselle on paljon lähes synonyymisiä ja deskriptiivisiä ilmaisuvaihtoehtoja, jotka ilmaisevat kävelemisen tai juoksemisen erilaisia tapoja. (Pajunen 2001: 22, 149.)

Liikeverbien pääluokista lokomotionaaliset ja refleksiiviset liikeverbit voidaan jakaa omavoimaiseen liikkeeseen, refleksiiviseen liikkeeseen ja dynaamiseen liikkeeseen (kuvio 1). Tutkimukseni kannalta dynaaminen liike ei kuitenkaan ole olennainen, sillä kyseisen tyypin verbejä ei esiinny aineistossani. Dynaamiset liikeverbit ilmaisevat pääasiassa kontrolloimatonta liikettä, jonka aiheuttajana voi olla esimerkiksi jokin luonnon ilmiö, kone tai toinen elollinen. Ne voivat siis ilmaista sekä elollisen että elottoman liikettä (esimerkiksi *ajelehtia*, *pudota* tai *vaipua*). (Pajunen 2001: 220.) Koska dynaamista liikettä ei esiinny aineistoni verbeissä, olen jättänyt sen pois kuvioista 2, jossa esittelen tarkemmin lokomotionaalista ja refleksiivistä liikettä.

KUVIO 2. Liikeverbien alaluokkia: lokomotionaalinen ja refleksiivinen liike. Kuvio on mukaelma Jokelan ja Moilasen (2016: 37) esityksestä.

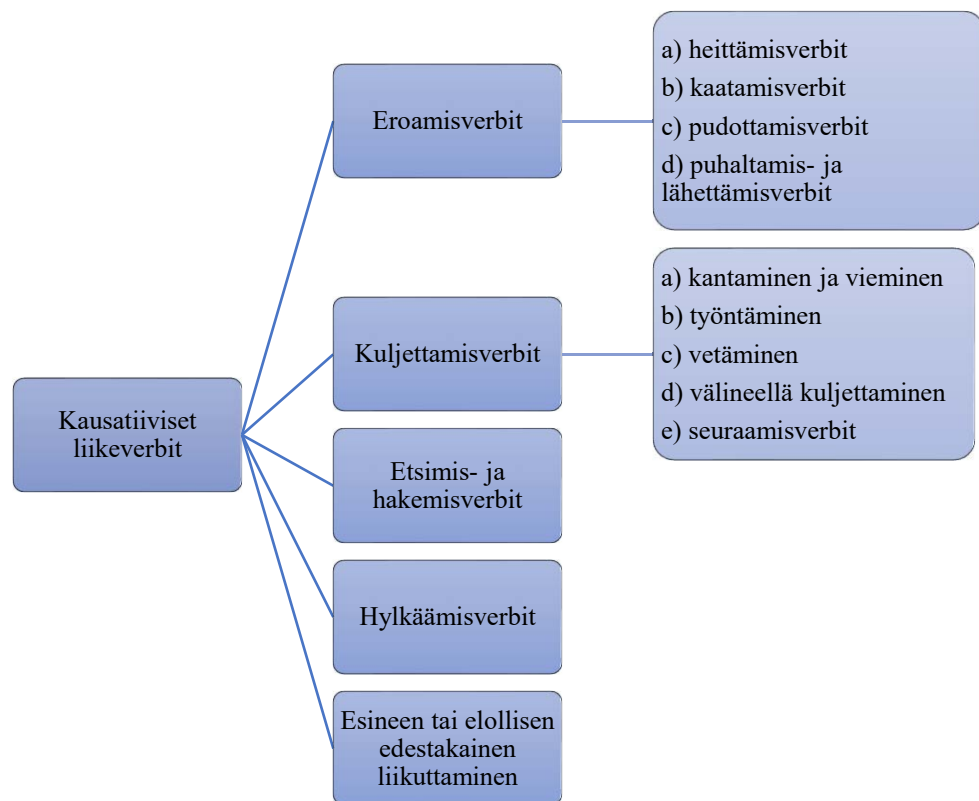
Omavoimainen liike ilmaisee yleensä väylällä etenemistä. Siinä liikkuja on tyypillisesti inhimillinen tai elollinen olio, joka toimii itseään kontrolloivana agenttina. Tällaisia verbejä ovat esimerkiksi *kävellä*, *juosta* tai *uida*. (Pajunen 1998: 334.) Omavoimainen liike voidaan jakaa vielä kulkemisverbeihin, liikkumisverbeihin ja väyläverbeihin sekä niiden

alaluokkiin (kuvio 2). Kulkemisverbit ilmaisevat liikkujan kontrolloimaa, yleensä suuntaista ja etenevää liikettä. Etenkin erilaisia askelverbejä, kuten *hölkätä*, *kipittää* tai *nilkuttaa*, on suomen kielessä paljon. (Pajunen 2001: 199.) Askelverbejä esiintyykin aineistossani runsaasti, ja käsittelen niitä luvussa 5.1.1. Kulkemisverbien alaluokat ovat askelverbit, vaeltamisverbit ja siirtymisverbit. Olen kuitenkin lisännyt kuvioon 2 myös alaluokan, johon kuuluu askeltyyppiä ilmaisemattomat verbit, kuten *kiittää* tai *liidellä*, joista ei varsinaisesti käy ilmi muuta kuin että liike on nopeaa ja kevyttä tai vaivatonta. Koin loogisemmaksi tehdä niille oman luokkansa kuin sisällyttää niitä varsinaisiin askelverbeihin, joista askeltamisen tyyli yleensä käy selkeämmin ilmi.

Liikkumisverbit taas ilmaisevat liikettä, joka on vähemmän etenevää ja heikommin kontrolloitua kuin kulkemisverbit. Tällaisia ovat esimerkiksi *horjua* tai *hoippua*. (Pajunen 2001: 209–210.) Väyläverbit ilmaisevat etenemistä suhteessa taustaan tai taustaolioon. Väyläverbien alaluokat ovat rotaatiota leksikalisoivat verbit, deiktiset väyläverbit, bidirektionaaliset liikeverbit sekä verbit, jotka ovat suhteessa taustaan tai taustaolioon. Rotaatiota leksikalisoiva verbi voi ilmaista sekä siirtymistä (*kaartaa*, *kierittää*) että asennon muutosta (*kiehiä*, *kiertyä*). Deiktisillä liikeverbeillä koodataan liikettä suhteessa puhujan näkökulmaan (*tulla*, *mennä*). Bidirektionaaliset liikeverbit ilmaisevat edestakaista liikettä väylällä (*hyppäillä*, *käydä*). Verbit, jotka ilmaisevat etenemistä suhteessa taustaan tai taustaolioon, kuvaavat esimerkiksi jonkin esteen ylittämistä tai ohittamista (*alittaa*, *ylittää*, *ohittaa*). (Pajunen 2001: 209.)

Refleksiivinen liike sen sijaan ilmaisee paikallaan liikkumista joko niin, että liikkeeseen osallistuu koko vartalo tai vain osa sitä. Refleksiivinen liike voidaan siis jakaa koko ruumiin liikettä ilmaiseviin sekä ruumiinosien liikettä ilmaiseviin verbeihin. Koko ruumiin liike voidaan jakaa vielä liikahtamisverbeihin (*kavahtaa*), kaatumisverbeihin (*lysähtää*), taivuttamisverbeihin (*kumartaa*) sekä asettautumisverbeihin (*istuutua*). Ruumiinosien liikkeet voidaan jakaa päänosien liikettä ilmaiseviin verbeihin (*nyökyttää*) sekä raajojen liikettä ilmaiseviin verbeihin (*huitoa*). (Pajunen 2001: 211–212.) Aineistossani on kuitenkin muutama sellainenkin ruumiinosan liikettä kuvaava verbi, joissa aktiivisena alueena ei ole pää tai raajat. Tällaisia ovat esimerkiksi *pullistaa* ja *pullistella*, joilla tarkoitetaan sitä, kun hevonen pullistaa vatsaansa, jottei ratsastaja saisi satulavyötä kiristettyä kunnolla.

Liikeverbien toinen pääluokka ovat kausatiiviset liikeverbit (kuvio 3). Kausatiivisessa eli aiheutetussa liikkeessä liikkuja usein siirtää liikkeen kohdetta jotenkin, esimerkiksi *heittää*, *kantaa* tai *kuljettaa*. Myös refleksiivinen liike koodaa tyypillisesti ihmisen liikettä, mutta ei suhteessa lokaatioon vaan suhteessa liikkajaan itseensä. Se voi olla kontrolloitua liikettä (*istutua*, *nousta*) tai kontrolloimatonta (*horjahtaa*, *kaatua*). (Pajunen 1998: 334, 2001: 198, 211 & 220.) Kausatiiviset liikeverbit voidaan jakaa viiteen alaluokkaan: eroamisverbeihin, kuljettamisverbeihin, etsimis- ja hakemisverbit, hylkäämisverbeihin sekä esineen tai elollisen edestakaista liikuttamista ilmaiseviin verbeihin (ks. kuvio 3). Aineistoni kannalta olennaisia luokkia ovat vain eroamisverbit, kuljettamisverbit sekä esineen tai elollisen edestakaista liikuttamista ilmaisevat verbit, sillä aineistossani ei esiinny etsimis- ja hakemisverbejä tai hylkäämisverbejä.

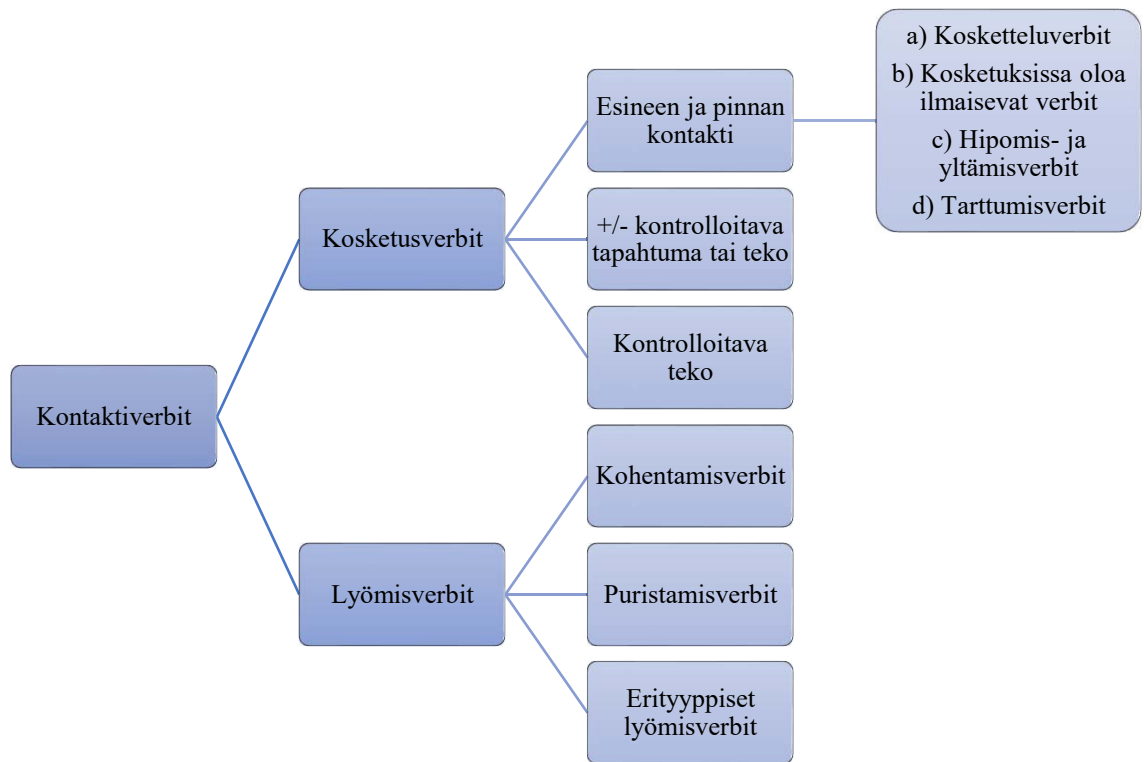

KUVIO 3. Liikeverbien alaluokkia: kausatiiviset liikeverbit. Kuvio on mukaelma Joke-
lan ja Moilasen (2016: 38) esityksestä.

Eroamisverbit voidaan jakaa vielä heittämisverbeihin (*nakata*), kaatamisverbeihin (*kaatata*), pudottamisverbeihin (*tiputtaa*) sekä puhaltamis- ja lähettämiserbeihin (*postittaa*)

(Pajunen 2001: 227–229). Aineistossani ei kuitenkaan esiinny pudottamisverbejä tai puhaltamis- ja lähettämisperbejä, joten en käsittele niitä analyysissäni. Kuljettamisverbien alaluokkia taas ovat kantaminen ja vieminen (*kantaa*), työntäminen (*puskea*), vetäminen (*kiskoa*), välineellä kuljettaminen (*kyydillä*) sekä seuraaminen (*saattaa, johdattaa*) (Pajunen 2001: 229–230). Aineistossani esiintyy verbejä kaikista näistä alaluokista. Aineistoni kausatiivisia liikeverbejä analysoin luvussa 5.1.2.

Liikeverbien kolmas pääluokka, kontaktiverbit, on tarkasteltavissa kuviossa 4. Pajusen mukaan kontaktiverbit voidaan jakaa kahteen pääalaluokkaan: kosketusverbeihin ja lyömisverbeihin (Pajunen 2001: 238). Molempia luokkia esiintyy aineistossani. Kosketusverbien alaluokkia ovat esineen ja pinnan kontakti, +/- kontrolloitava tapahtuma tai teko sekä kontrolloitava teko. Esineen ja pinnan kontaktin luokka on jaettu vielä kosketteluverbeihin (*kutittaa*), kosketuksissa oloa ilmaiseviin verbeihin (*hiertää, hipoa*), hipomis- ja yltämisverbeihin (*pää hipoi kattoa*) sekä tarttumisverbeihin (*tarrautua*). +/- kontrolloitavalla teolla tarkoitetaan sitä, että verbi voi kontekstistaan riippuen ilmaista joko kontrolloitua tai kontrolloimatonta tekoa. (Pajunen 2001: 245–247.) Esimerkiksi verbi *tarttua* ilmaisee kontrolloitua liikettä silloin, jos ihminen tarttuu toisen ihmisen käteen. Sen sijaan kontrolloimatonta liikettä se ilmaisee silloin, kun purukumi tarttuu ihmisen hiuksiin.

KUVIO 4. Liikeverbien alaluokkia: kontaktiverbit (ks. Jokela ja Moilanen 2016: 40).

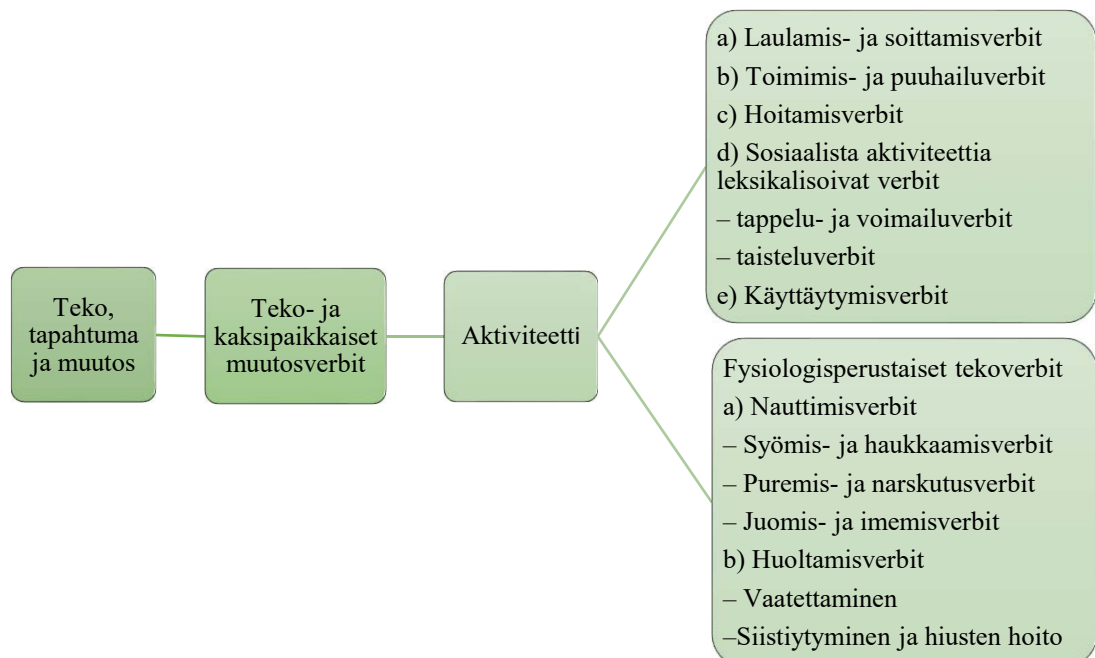
Lyömisverbit kuvaavat tavallisesti kädellä tehtyä liikettä. Lyömisverbeihin kuuluvat kohentamisverbit (*pöyhiä*), puristamisverbit (*rusentaa*) sekä erityyppiset lyömisverbit (*läimäyttää*). Kohentamisverbit ilmaisevat tarttumista ja nostelua, jossa kohentamisen kohde kokee jonkin muutoksen. (Pajunen 2001: 251.) Kohentamisverbejä ei kuitenkaan esiinny aineistossani, joten niitä en käsittele tämän enempää. Puristamisverbeihin ja erityyppisiin lyömisverbeihin olen kuitenkin luokitellut jonkin verran verbejä, vaikka aineistoni kuvaakin hevosen tekemää liikettä. Hevonen ei tietenkään kavioillaan voi samalla tavalla tarttua, puristaa tai lyödä kuin ihminen, mutta olen lisännyt lyömisverbien luokkaan muun muassa potkimista ilmaisevia verbejä. Puristamisverbeiksi luen esimerkiksi sellaiset tapaukset, joissa hevonen litistää kehollaan ratsastajan seinää vasten. Käsittelem lyömisverbejä tarkemmin luvussa 5.1.3.

3.4. Teko, tapahtuma ja muutos

Pajunen asettaa jaottelussaan teon, tapahtuman ja muutoksen samaan lukuun. Teon hän määrittelee ihmisen aiheuttamaksi siirtymiseksi yhdestä tilasta toiseen. Tapahtuma on

myös vastaavanlainen siirtyminen, mutta se ei ole ihmisen aiheuttama. Teko, tapahtuma ja muutos ovat kaikki Pajusen mukaan aspektityypiltään prosesseja ja niiden taustalla on aina jonkinlaista kausaatiota. (Pajunen 2001: 52 & 120.) Tekoverbien rakenne ei ole samalla tavalla hierarkkinen kuin liikeverbeillä, joiden luokat voidaan jaotella syviin, monitasoisiiin hierarkioihin. Sen sijaan tekoverbien rakenne on pensastava, jolloin hierarkiassa on yleensä vain pari hierarkiatasoa. Yhdellä tasolla on useita rinnakkaisia pieniä ryhmiä, mutta saman tason jäsenet eivät muodosta keskenään järin kiinteää verkostoa. (Pajunen 1998: 332.) Aineistossani esiintyykin kahdenlaisia aktiviteettiverbejä, jotka ovat keskenään kuitenkin aika erityyppisiä. Ne ovat siis rinnakkaisia ryhmiä, mutta eivät juurikaan muistuta toisiaan.

En ole koostanut kaikista tekoverbien luokista kuviota, koska alaluokkia on todella paljon eikä aineistossani esiinny kuin muutamia alaluokkia edustavia verbejä. Jokelaa ja Moilasta (2016) mukaillen olen kuitenkin sijoittanut oman tutkimukseni kannalta olennaiset luokat kuvioon 5. Teon, tapahtuman ja muutoksen luokka voidaan jakaa kahteen pääluokkaan: teko- ja kaksipaikkaisiin muutosverbeihin sekä tapahtuma- ja yksipaikkaisiin muutosverbeihin. Kuvio 5 sisältää näistä ainoastaan teko- ja kaksipaikkaiset muutosverbit, sillä toiseen pääluokkaan kuuluvia verbejä ei esiinny aineistossani.

KUVIO 5. Primääri-A-verbien alaluokka tekoverbit. Kuvio on mukaelma Jokelan ja Moilasen (2016: 32) esityksestä.

Teko- ja kaksipaikkaiset muutosverbit voidaan jakaa vielä muutosverbien, käsittelemisverbien, valmistamisverbien ja aktiviteettiverbien alaluokkiin. Näistä ainoastaan aktiviteettiverbejä esiintyy aineistossani. Aktiviteettiverbit ilmaisevat usein toimimista jossakin tai jonkin hyväksi. Tällaiset toimimisverbit leksikalisoivat aktiviteetteja joko positiivissävytteisesti, neutraalisti tai negatiivissävytteisesti (*ahkeroida, hommata, rillutella*). Aktiviteettiverbien alaryhmiä ovat laulamis- ja soittamisverbit (*laulaa, soittaa*), toimimis- ja puuhasteluverbit (*asioida, touhuta*), hoitamisverbit (*hoitaa, holhota*) sekä sosiaalista aktiviteettia, kuten tappelua ja voimailua, leksikalisoivat verbit (*kamppailla, otella*). (Pajunen 2001: 164–165.)

Jokela ja Moilanen ovat kuitenkin pro gradu -tutkielmassaan lisänneet aktiviteettiverbeihin omia alaluokkia, joista yksi on käyttäytymistä ilmaisevat verbit (Jokela ja Moilanen 2016: 61). Heitä mukaillen olen lisännyt käyttäytymisverbien luokan omaankin työhöni (ks. kuvio 5), koska jotkin aineistoni verbeistä sopivat paremmin kyseiseen luokkaan kuin mihinkään Pajusen (2001) nimeämistä luokista. Aineistostani olen sijoittanut käyttäytymisverbeihin esimerkiksi verbin *temppuilla*, koska se ilmaisee nimenomaan hevosen huonoa käytöstä eikä niinkään tietynlaista liikettä tai tekoa. Analysoin käyttäytymisverbejä tarkemmin luvussa 5.2.1.

Aktiviteettiverbeihin luetaan myös fysiologisperustaiset tekoverbit, joita ovat nauttimisverbit ja huoltamisverbit. Nauttimisverbeihin kuuluvat syömis- ja haukkaamisverbit (*syödä, ahmia, haukata*), puremis- ja narskutusverbit (*purra, järsiä, narskuttaa*) sekä juomis- ja imemisverbit (*juoda, ryystää*). Nauttimisverbit voivat leksikalisoida ravinnon nauttimisen tapaa eli esimerkiksi sitä, kuinka nopeasti ravinto nautitaan. Ne voivat lisäksi leksikalisoida sitä, onko ravinto kiinteää, kovaa tai nestemäistä, tai kuinka pieni tai suuri annos on. (Pajunen 2001: 165–166.) Huoltamisverbejä taas ovat vaatettamista ilmaisevat verbit (*pukea, riisuutua*) sekä siistiytymistä ja hiusten hoitoa ilmaisevat verbit (*kammata, pestä*). (Pajunen 2001: 167–168.) Huoltamisverbejä aineistossani ei esiinny, mutta nauttimisverbejä tarkastelen enemmän luvussa 5.2.2.

4. METODIT

Olen kerännyt aineistoni kuudestatoista Marvi Jalon ja Merja Jalon hevosaiheisesta lasten- ja nuortenkirjasta. Aineistonkeruun alussa en tietenkään vielä tiennyt, montako kirjaa tulisin lukemaan, sillä olin ylipäättään epävarma siitä, olisiko teoksissa riittävästi erilaisia verbejä pro gradu -työn aineistoksi. Tavoitteeni oli kerätä noin 250 erilaista verbiä lukemalla läpi niin monta kirjaa kuin niiden löytäminen vaatisi. Joistakin teoksista verbejä kertyi enemmän kuin toisista, koska luonnollisesti samat verbit toistuvat paljon teoksesta toiseen. Sen lisäksi teoksen sisältö vaikuttaa paljon, koska hevosen liikettä kuvaavia verbejä esiintyy tietysti enemmän sellaisessa kirjassa, jossa keskitytään vaikkapa ratsastuskisoihin eikä ihmissuhdekuvioihin.

Tutkimukseni on laadultaan kvalitatiivinen. Lasken kyllä sitäkin, minkä verran mihinkin luokkaan kuuluu verbejä, mutta tutkimukseni pääpaino on silti siinä, millaisia verbejä aineistoni sisältää ja millaisiin luokkiin niitä voidaan jaotella. Tarkkoja laskelmia jokaisesta pienestä alaluvusta en tee, sillä etenkin liikeverbien hierarkkinen rakenne on aika monimutkainen. Pysyttelen laskelmissani verbien tärkeimmissä ja suuremmissa alaluokissa, mutta kuvailen myös sitä, millaisia alaluokkia näillä luokilla vielä on.

Koska tutkimukseni pohjautuu aineiston analysoimiseen, se on luonteeltaan aineistopohjainen. Aineistopohjaiselle tutkimukselle tyypillistä onkin, ettei aineisto ole vain tutkimusta tukeva esimerkkivaranto, vaan sillä on työssä suurempi rooli. Tutkimuksen lähtökohtana ovat nimittäin tutkijan tekemä havainto kielestä, hänen intuitionsa tai aiempiin tutkimuksiin perustuva teoria ja hypoteesi. Aineiston avulla tarkastellaan näiden pohjalta syntyviä tutkimuskysymyksiä. (Jantunen 2009: 102.)

Merkitysten tutkiminen on siinä mielessä ongelmallista, että tutkija on osin intuitionsa varassa ja joutuu luottamaan siihen, että muut kielenpuhujat ymmärtävät merkityksen samalla tavalla (Sivonen 2005: 28). Olen itsekin tätä tutkimusta tehdessäni luottanut intuitioni selvittäessäni verbien merkityksiä niiden kontekstin perusteella. Tutkimukseni ei kuitenkaan perustu pelkästään intuition, sillä apunani olen käyttänyt myös sanakirjamääritelmiä sekä Pajusen (2001) luokittelussa esiteltyjä esimerkkiverbejä. Jotkin aineistoni verbeistä ovatkin samoja kuin Pajusen aineistossa.

Kun olin kerännyt aineistoni, aloin koota siitä taulukoita, jossa on näkyvillä sekä itse verbi että sen konteksti, mutta myös kyseisen verbin semanttinen luokka. Alla on esimerkkitaulukko, josta näkee millä tavalla listasin verbit itselleni talteen luokittelua varten (taulukko 1).

TAULUKKO 1. Esimerkkitaulukko aineistoni semanttisesta luokittelusta.

	Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	A-infinitiivi	Luokka
1	”Hetken päästä pihalle ilmestyi valkoinen hevonen päättään viskellen.”	ilmestyi	ilmestyä	Omavoimainen liike; kulkemisverbi; siirtymisverbi; saapumisverbi

Taulukoiden avulla olen laskenut, paljonko verbejä missäkin luokassa esiintyy. En kuitenkaan sisällyttä taulukoita tutkimukseeni, sillä ne veisivät valtavasti tilaa. Sen sijaan aineistoni on kokonaan nähtävissä liitteenä tutkimukseni lopussa. Aineisto on listattu aakkosjärjestyksessä semanttisiin pääluokkiin jaoteltuina (ks. liite).

5. ANALYYSI

Luvuissa 3.3. ja 3.4. esittelin Pajusen (2001) verbien semanttista luokittelumallia ja perustelin sitä, miksi jätän jotkin luokat tutkielmassani huomiotta. Tässä luvussa tarkastelen aineistoani samassa järjestyksessä kuin olen esitellyt verbiluokatkin. Luvussa 5.1. tarkastelen siis liikeverbejä. Olen jakanut luvun alalukuihin niiden pääluokkien mukaan, mutta jätän kuitenkin pois sellaiset luokat, jotka ovat epäolennaisia tutkimukseni kannalta. Luvussa 5.2. taas käsittelen tekoverbien luokkia ja luvuissa 5.2.1. ja 5.2.2. tarkemmin niitä tekoverbien alaluokkia, joita edustavia verbejä esiintyy aineistossani.

5.1. Liikeverbien analyysi

Tässä luvussa tarkastelen lokomotionaalisia ja refleksiivisiä liikeverbejä, kausatiivisia liikeverbejä sekä kontaktiverbejä. Liikeverbien pääluokat olen esitellyt jo luvussa 3.3. (kuvio 1). Kuviossa esitetty omistusverbien luokka ei kuitenkaan ole tutkimukseni kannalta oleellinen, sillä siihen kuuluvia verbejä ei esiinny aineistossani. Omistusverbit ilmaisevat niin inhimillisiä tekoja, kuten omistamista ja myymistä (*omistaa*, *testamentata*, *huuto-kaupata*), ettei niitä luonnollisestikaan esiinny hevosten liikettä kuvaavassa aineistossa. Omistusverbejä ei siis käsitellä tässäkään luvussa ollenkaan, vaan ne ovat kuviossa 1 vain havainnollistamassa sitä, millainen Pajusen liikeverbien luokittelu kokonaisuudessaan on. Sen sijaan lokomotionaalisia ja refleksiivisiä liikeverbejä käsitellään luvussa 5.1.1., kausatiivisia liikeverbejä luvussa 5.1.2. ja kontaktiverbejä luvussa 5.1.3.

Aineistoni koostuu 258 verbistä, joista 89,9 % (232) on liikeverbejä. Liikeverbeistä taas valtaosa on lokomotionaalisia ja refleksiivisiä liikeverbejä (86,7 %), joita käsittelen luvussa 5.1.1. Kausatiivisten liikeverbien osuus on 8,6 % ja kontaktiverbien 4,7 %. Niitä käsittelen luvuissa 5.1.2. ja 5.1.3. Lopuksi teen tuloksistani yhteenvedon luvussa 5.1.4.

5.1.1. Lokomotionaaliset ja refleksiiviset liikeverbit

Lokomotionaaliset ja refleksiiviset liikeverbit voidaan jakaa omavoimaiseen, refleksiiviseen ja dynaamiseen liikkeeseen. Ne taas voidaan vielä jakaa pienempiin alaluokkiin

(kuvio 2). Dynaamiset liikeverbit kuitenkin jätin kuvioista pois, sillä kuten jo mainitsin, ne eivät ole tutkimukseni kannalta olennaisia. Luokittelussani on hyvä ottaa huomioon se, etteivät kaikki verbit kuulu yksiselitteisesti vain yhteen tiettyyn luokkaan, vaan ne voivat tarkastelunäkökulmasta riippuen kuulua useampaan luokkaan kerralla. Esimerkiksi verbit *tulla* ja *mennä* voidaan luokitella joko deiktisiin väyläverbeihin tai kulkemisverbien alaluokkaan siirtymisverbeihin.

Lokomotionaalisten ja refleksiivisten liikeverbien osuus aineistoni 232 liikeverbistä on jopa 201 eli 86,7 %. Ne ovat siis aineistossani huomattavasti yleisempiä kuin kausatiiviset liikeverbit tai kontaktiverbit. Lokomotionaalisten ja refleksiivisten liikeverbien alaluokista taas omavoimaiset liikeverbit osoittautuivat aineistossani yleisemmiksi kuin refleksiiviset liikeverbit, sillä omavoimaista liikettä edustaa 133 (66,2 %) verbiä ja refleksiivistä taas 68 (33,8 %). Käsittelen lokomotionaalisia ja refleksiivisiä liikeverbejä luokka kerrallaan samassa järjestyksessä kuin kuvioissa 1 ja 2. Käsittelen siis ensin omavoimaista liikettä alaluokkineen ja lopuksi refleksiivistä liikettä alaluokkineen.

Omavoimaiseen liikkeeseen luetaan kulkemisverbit, liikkumisverbit ja väyläverbit. Aineistossani esiintyy näistä selkeästi eniten kulkemisverbejä (76,7 %), jotka sisältävät askelverbit ja siirtymisverbit. Askelverbeihin Pajunen on luetellut kävelemisen (1) ja juoksemisen (2) lisäksi hyppäämisverbit (3), kiipeämisverbit (4), uimisverbit (5) ja ontumisverbit (6) sekä lisäksi rämpimistä ja kahlaamista ilmaisevat verbit (7) (Pajunen 2001: 200). Olen kuitenkin itse lisännyt askelverbeihin myös hidastavaa tai pysähtyvää liikettä ilmaisevia verbejä (8) sekä askeltyypin muuttumista kuvaavia verbejä (9). Päädyin tekemään niille omat alaluokkansa, koska ne eivät tuntuneet sopivan mihinkään tiettyyn Pajusen määrittelemään alaluokkaan.

- (1) Tytöt antoivat hevosten **talsia** kaviouralla ohjat löysinä. (RRR)
- (2) Hetken päästä hevoset **kirmasivat** vapaana laitumella. (LK)
- (3) Della **hyppäsi** hyvin, mutta pudotti etujaloilla okseria esittävän pituus- ja korkeusesteen ensimmäisen puomin. (VR)
- (4) Suomenhevoset olivat tässä touhussa ylivoimaisia ja **kapusivat** näköjään aivan vaivattomasti ylöspäin. (VR)
- (5) Muut katsoivat kateellisena, miten tamma **lähti uimaan**. (KKL)
- (6) Kaiken lisäksi se **ontui** niin, että huonoa teki. (YO)
- (7) Raudoitettut kaviot kolisivat lattiaa vasten, kun vaahtoava poni **kahlas**i pelästyneenä vaahtomeren halki. (KL)

- (8) *Se **seisahtui** korskuen ja yltä päältä vaahdossa parin metrin päähän Marasta.* (VR)
 (9) *Kentällä Husaari **siirtyi** nykivään **laukkaan**.* (YO)

Askelverbit voivat siis ilmaista liikettä varsin monipuolisesti. Ne voivat koodata esimerkiksi askeleen nopeutta, keveyttä, vaivalloisuutta tai pituutta. Aineistossani nopeaa liikettä ilmaisevat esimerkiksi verbit *kiittää* ja *kaahata*, kun taas *hituroida* ja *köpötellä* kuvaavat hidasta ja jopa laiskaa liikettä. Vaivalloista liikettä ilmaisee *tarpoa*, kevyttä *puikkelehtia* ja lyhytaskelistaa liikettä taas *sipsuttaa*. Liikeverbeihin voidaan koodata myös liikkeen aiheuttamaa ääntä (Pajunen 2001: 203). Tällaisia verbejä esiintyy aineistossani sekä omavoimaisissa että refleksiivisissä luokissa. Omavoimaisia liikkeen aiheuttamaa ääntä ilmaisevia verbejä aineistossani ovat esimerkiksi *loiskuttaa*, *jymistää*, *jytistää* ja *tömistää*. Refleksiiviset ääntä ilmaisevat liikeverbit käsittelen myöhemmin tässä luvussa.

Kulkemisverbeihin kuuluvat askelverbien lisäksi siirtymisverbit, jotka eivät koodaa askeltamista, vaikka ne ilmaisevatkin horisontaalista pinnan tukemaa liikettä, kuten askelverbitkin (Pajunen 2001: 208). Siirtymisverbien alaluokat ovat etenemisverbit (10), syökyminenverbit (11), lähtemisverbit (12), saapumisverbit (13) sekä sijoittautumis- ja asettautumisverbit (14).

- (10) *Laitumellakin **hakeutuvat** syrjäisimpään kolkkaan, pois muiden luota.* (LK)
 (11) *Aikku **heittäytyi** äkkiarvaamatta rajusti sivulle, ja olin pudota satulasta.* (HR)
 (12) *Näin lumisateen lävitse tumman hahmon vilahtavan metsää vasten, ja sitten Tähti **katosi** näkyvistä pajupehkojen keskelle.* (RRR)
 (13) *Hetken päästä pihalle **ilmestyi** valkoinen hevonen päätään viskellen.* (YO)
 (14) *Sitten se **asettui** uudelleen portin luokse pureksimaan heiniään.* (TT)

Olen sijoittanut kulkemisverbeihin myös sellaisia verbejä, jotka ilmaisevat etenevää liikettä, mutta eivät kuvaa mitään spesifiä askeltyyppiä. Ne olisi kenties voinut sijoittaa siirtymisverbeihinkin, mutta päädyin tekemään askeltyyppiä ilmaisemattomista verbeistä oman alaluokan Pajusen (2001) kulkemisverbeille. Tällaisia ovat esimerkiksi verbit *liidellä* (15), *rassata* (16) ja *rullata* (17). Esimerkin 15 verbi *liidellä* ilmaisee kepeää ja helppoa liikettä, mutta ei kerro, onko kyseessä esimerkiksi ravi tai laukka. Esimerkin 16 liittomuoto *on rassannut* viittaa ennemmin liikkeen toistuvuuteen ja jatkuvuuteen kuin mihinkään tiettyyn askeltyyppiin. Esimerkissä 17 ponin liike on sulavaa ja miellyttävää ratsastajalle, mutta myöskään verbi *rullata* ei leksikalisoi spesifiä askeltyyppiä.

- (15) *Se **liiteli** kevein askelin kentän yli ja rauhoittui vasta, kun Siru otti kädelle.* (LA)
 (16) *Se lähtee joskus viemään, muttei se varmaan tänään, kun se **on jo rassannut** tunnin kentällä.* (RBR)
 (17) *Poni ikään kuin **rullasi** hänen jalkojensa välissä.* (LK)

Toiseksi suurin omavoimaisten verbien alaluokka on aineistossani liikkumisverbien ryhmä, johon olen luokitellut 22 verbiä (16,5 %). Liikkumisverbit kuvaavat heikommin etenevää liikettä kuin kulkemisverbit. Ne voivat koodata joko paikallaan liikehtimistä (*liikahdella*), edestakaista liikettä (*keinua*) tai liikkumisen yritystä (*hoipertaa*). (Pajunen 2001: 210.) Joitakin aineistoni verbejä olen luokitellut liikkumisverbeiksi nimenomaan kontekstia tulkitsemalla, sillä niiden perusmerkitys voi olla jotakin muuta. Tällaisia verbejä ovat esimerkiksi *tanssia* (18) tai *tanssahdella* (19). Kielitoimiston sanakirjan mukaan *tanssia* viittaa pääasiassa musiikin tai muun vastaavan säestyksen mukaan rytmisesti liikehtimistä (KS 2020 s.v. *tanssia*, viitattu 8.2.2021). Esimerkit 18 ja 19 ovat metaforia, joissa hevonen esitetään ihmisen kaltaisena oliona, jonka hermostunutta paikallaan liikehtimistä kuvataan tanssimisen kaltaiseksi liikkeeksi. Metafora on kuvaannollinen ilmaisu, jossa sanoja käytetään kirjaimellisesta merkityksestä ja normaalista käyttökontekstista poiketen. Siinä jäsennetään asioiden suhteita yhdistämällä ja samastamalla ne toisiinsa. (Krappe 2007: 146.) Hevosen liike siis muistuttaa ulkoisesti ihmisen liikettä, mutta ihmisellä tanssiminen on kontrolloitua liikettä, kun taas hevosella kontrolloimaton.

- (18) *Mia Cara **tanssi** tapansa mukaan tiellä, kun Jenni Nummela ajoi Toyotan paikalle renkaat vinkuen.* (VR)
 (19) *Majuri **tanssahteli**, ennen kuin suostui hyppäämään pienen ojan ylitse.* (VR)

Hermostunutta liikehdintää ilmaisevat aineistossani muun muassa myös verbit *stepata* (20), *steppailla* (21) ja *tepastella* (22). Esimerkeissä 20 ja 21 ilmaistua liikettä voidaan katsoa samalla tavalla metaforisiksi kuin esimerkkien 18 ja 19 tapauksiakin. Kielitoimiston sanakirjan ainoa merkitys *stepata*-verbille on nimittäin 'tanssia steppiä' (KS 2020 s.v. *stepata*, viitattu 17.2.2021). Esimerkki 22 taas voisi tietysti erilaisessa kontekstissa olla kulkemisverbeihin lukeutuva askelverbi, mutta esimerkin tapaus ei ilmaise päämäärätietoista etenemistä.

- (20) *Se **steppasi** paikoillaan, mutta ihmeekseni Mikael ponnahti selkään, aivan kuin tamma olisi seissyt hievahtamatta.* (TT)

- (21) *Se kiskoi ohjia ylös alas jatkuvalla syötöllä, **steppaili** ja riuhtoi.* (TT)
 (22) *Se katseli korvat jännittyneinä pimeään metsään ja **tepasteli** hermostunein askelin.* (VR)

Myös edestakaista liikettä ilmaisevia verbejä luokitellessani tarkastelin erityisesti niiden kontekstia. Esimerkeissä 23 ja 24 edestakainen liike mainitaan kontekstissa aika selkeästi, mutta esimerkki 25 sen sijaan ei ole niin selvä tapaus. Verbi *sätkii* voisi kontekstista riippuen tietysti tarkoittaa refleksiivistä liikettäkin, jossa olisikin sätkii vaikkapa sairaskohdauksen takia tahattomasti. Sen sijaan esimerkki 25 antaa ilmi, että hevonen on tottelemaaton ja liikahtelee ”joka suuntaan”. Esimerkkeihin 26 ja 27 olen koonnut sellaisia verbejä, jotka ilmaisevat heikkoa liikkumista. Esimerkissä 26 liike ei ole yhtä säännöllistä kuin ravi tai laukka ovat, vaan hevonen *hoippuu* niiden välimailloilla. Laukassa hevosen raajapari olisi tasatahdissa ja ravissa taas vuorotahdissa (Pajunen 2001: 203).

- (23) *Muutkin hevoset **säntäilivät** edestakaisin hurjasti korskuen.* (VR)
 (24) *Levottomina ne **ryntäilivät** edestakaisin tarhassa.* (VR)
 (25) *Se **sätkii** joka suuntaan eikä tottele yhtään.* (HR)
 (26) *Kikka tunsu, miten suuri ruuna horjahti, **hoippui** laukan ja ravin välimailloilla ja seisahtui yhtäkkiä katkaisten takaatulijoiden matkan.* (YO)
 (27) *Ori tempoili hetken jalkojaan hurjasti heitellen, onnistui pääsemään ylös ja **kompuroi** korvat luimussa kauemmaksi.* (YO)

Omavoimaisen liikkeen viimeinen pääluokka on väyläverbien ryhmä, jonka osuus omavoimaisen liikkeen aineistosta on 6,8 % eli 9 kappaletta. Jotkin aineistoni verbeistä olisivat kenties sopineet väyläverbien luokkaan, vaikka ne onkin sijoitettu muualle. Esimerkiksi verbin *tulla* olen sijoittanut siirtymisverbeihin, vaikka se voitaisiin luokitella deiktisiin väyläverbeihinkin. Väyläverbit voidaan jakaa rotaatiota leksikalisoiviin verbeihin (28), deiktisiin liikeverbeihin (29) sekä verbeihin, jotka kuvaavat liikettä suhteessa taustaan tai taustaolioon (30). Niiden lisäksi myös bidirektionaaliset liikeverbit kuuluvat väyläverbeihin, mutta niitä ei esiinny aineistossani.

- (28) *Napoleon **kaartoi** lähemmäs poikaa, jota se luultavasti piti harmittomana esteenä paolle mutta edes poni ei tajunnut Markuksen seuraavaa siirtoa.* (KL)
 (29) *Pete, ne hevoset **menivät** tuonne päin, Assi kuiskasi muiden takaa, ja Pete lähti vähin äänin ratsastamaan osoitetulle suunnalle.* (PNK)
 (30) *Valkoinen hevonen **vilahti** koivumetsän reunustaman tien toisella puolella, jossa se eteni hurjaa vauhtia kohti Nummelan ponitallia.* (KL)

Lokomotionaalisen ja refleksiivisen luokan toinen pääluokista, refleksiivinen liike, voidaan jakaa koko ruumiin liikkeeseen ja ruumiinosien liikkeeseen. Aineistossani koko ruumiin liikettä ilmaisevia verbejä on 26 (38,2 %) ja ruumiinosien liikettä ilmaisevia taas 42 (61,8 %). Suurin osa aineistoni refleksiivisistä liikeverbeistä kuvaa siis ruumiinosien, yleensä pään tai raajojen, liikettä. Pään liikkeistä myös pään osien, kuten korvien tai huulten, liike lasketaan pään liikkeiksi. Hevosaiheisissa kirjoissa toistuukin muutamia sellaisia refleksiivisiä verbejä, joiden ilmaisemaa liikettä ihminen ei edes pysty toteuttamaan. Sellaisia ovat esimerkiksi korvien kääntymistä kuvaavat verbit *luimia* tai *luimistella*. Tarastelen kuitenkin ensin koko ruumiin liikettä kuvaavia verbejä.

Koko ruumiin liikettä ilmaisevat verbit voidaan jakaa neljään alaluokkaan: liikahtamis-, kaatumis-, taivuttamis- ja asettautumisverbeihin (Pajunen 2001: 212). Liikahtamisverbit ilmaisevat sekä kontrolloitua että kontrolloimatonta liikettä. Kontrolloimattomassa liikkeessä olio reagoi johonkin ärsykkeeseen, minkä seurauksena olion vartalossa on havaittavissa pientä edestakaista liikettä tai jonkinlainen asennonmuutos (esimerkit 31 ja 32). Kontrolloitu liike sen sijaan ilmaisee sellaista koko ruumiin liikuttelua, jolla yritetään saavuttaa jotakin tai irrottautua jostakin (Pajunen 2001: 215). Tällaisia verbejä aineistossani edustavat esimerkit 33 ja 34.

(31) *Se **vapisi**, sen silmissä oli hurja, vauhkoontunut ilme.* (VR)

(32) *Tirri **kavahti** ääntä ja meidän puolittain pensaiden kätkemää hahmoamme.* (LK)

(33) *Kerran se yritti **riistäytyä** irti.* (VR)

(34) *Ori **tempoili** hetken jalkojaan hurjasti heitellen, onnistui pääsemään ylös ja kompuroi korvat luimussa kauemmaksi.* (YO)

Kaatumisverbit ilmaisevat pääasiassa kontrolloimatonta liikettä, jossa asento horjuu tai muuttuu kokonaan. Liikkeeseen voidaan koodata kaatumisen luonnetta, kaatujan ja kaatumispinnan materiaalisia ominaisuuksia tai kaatumisen aiheuttamaa ääntä. (Pajunen 2001: 215–216.) Aineistossani on kaksi kaatumisverbiä, joiden kuvaamissa tilanteissa asento muuttuu kokonaan (esimerkit 35 ja 37) ja yksi sellainen, jossa asento vain horjuu (esimerkki 36). Viimeksi mainittu koodaa kaatumispinnan materiaalista ominaisuutta, sillä verbi *luiskahtaa* viittaa siihen, että maa on liukas. Maan liukkaus mainitaan itse teoksessakin, sillä ratsastaja etsii karannutta hevosta maastoradalta sateisella ilmalla, minkä vuoksi maa on luistava. Esimerkissä 37 taas on kaksi kaatumisverbiä, joista ensimmäinen

(*horjahtaa*) horjuttaa hevosen tasapainoa, mikä aiheuttaa lopulta asennon muutoksen (*kaatua*).

- (35) *Muistatko Kikka, miten Potku **pöllähti** istumaan kilpailupaikalla ja riimu rikoontui?* (KL)
 (36) *Aikku heittäytyi äkisti sivulle ja melkein **luiskahti** nurin.* (HR)
 (37) *Hevonen **horjahti** ja **kaatui** kumeasti kiljahtaen.* (YO)

Sekä taivuttamis- että asettautumisverbejä on aineistossani varsin vähän. Taivuttamisverbit ilmaisevat kontrolloitua liikettä, jossa liikutetaan joko koko vartaloa tai vaikka vain raajaa nivelestä eteenpäin. Kyseiseen luokkaan sijoitin loppujen lopuksi vain yhden verbin (38). Aineistostani myös verbi *venyttellä* olisi kontekstinsa vuoksi ehkä voinut lukeutua taivuttamisverbeihinkin, sillä kyseisessä tapauksessa hevoset venyttelevät kaulojaan, mutta sijoitin sen lopulta ruumiinosien liikkeisiin. Tämä kuvastaa jälleen sitä, kuinka hämärärajaisia semanttiset luokat ovat. Asettautumisverbeiksi luokittelin aineistostani viisi verbiä. Asettautumisverbit ilmaisevat kontrolloitua liikettä, jossa vartalon asentoa muutetaan esimerkiksi jonkin tavoitteen vuoksi. Tällaisia verbejä ovat nojautumis-, ojentautumis-, istuutumis- ja nousemisverbit. Esimerkissä 39 hevonen muuttaa asentoaan kokonaan pystyasennosta makuuasentoon. Sen sijaan esimerkissä 40 hevonen siirtää painon pois jalalta toiselle nojaten siten toiseen suuntaan.

- (38) *Teolla ei kuitenkaan näyttänyt olevan vaikutuksia, sillä lopen kyllästynyt tamma **notkisti** selkäänsä ja pisti korvansa luimuun.* (KL)
 (39) *Tiinan varsa, Varjoste, imi hetken maitoa ja **paneutui** sitten ruohikkoon makaamaan.* (LK)
 (40) *Se **siirsi** painon pois siltä takajalalta, joka oli lähinnä minua.* (LK)

Aineistossani on enemmän ruumiinosien liikettä kuvaavia refleksiivisiä liikeverbejä kuin koko ruumiin liikettä kuvaavia. Pajunen (2001) jakaa ruumiinosien liikkeet pään osien liikkeeseen ja raajojen liikkeeseen, mutta olen ottanut aineistostani tähän ryhmään sellaisiakin verbejä, joissa aktiivialueena on jokin muu kuin pää tai jokin raajoista (41). Esimerkissä 41 hevosen vatsan pullistelulla tarkoitetaan sitä, kun hevonen pullistaa vatsansa täyteen ilmaa, jottei ratsastaja saisi kiristettyä satulavyötä tarpeeksi tiukalle. Osa pään liikkeistä kuvastaa koko pään liikkumista (42) ja osa taas vain jonkin pään osan liikkumista (43–45). Esimerkissä 45 mainitulle *luimistella*-verbille on aineistossani kaksi lähisynonyymia: *luimia* ja *luimistaa*. Kielitoimiston sanakirjan mukaan verbi *luimistaa* onkin

ennen kaikkea hevosten tai koirien liikettä kuvaava verbi, jonka merkitys on 'painaa korvansa luimuun' (KS 2020 s.v. *luimistaa*, viitattu 9.2.2021).

- (41) *Hevoset oppivat **pullistelemaan** mahaansa.* (KL)
- (42) *Della **ravisteli** päätään ja viskoi koipiaan joka suuntaan, se näytti täydellisesti seonneen.* (VR)
- (43) *Max **lipoi** kieltään ja osoitti halua päästä juomaan vettä.* (LA)
- (44) *Turhaan siinä korviasi **lopsauttelet**.* (KL)
- (45) *Tapitti vaan tyhmänä ja **luimisteli** meille.* (KL)

Mainitsinkin jo aikaisemmin tässä luvussa, että sekä omavoimaiseen että refleksiiviseen liikkeeseen voidaan koodata myös liikkeen aiheuttamaa ääntä. Tällaisia verbejä refleksiivisten liikeverbien aineistossani edustavat muun muassa esimerkit 46 ja 47. Esimerkin 46 verbiin *loiskutella* on koodattu veden ääntä. Esimerkin 47 tapauksessa taas ori *kolisuttelee* kavioitaan oletettavasti lattiaa vasten. Ori on juuri tuotu siemennyshalliin, jonka lattia todennäköisesti on valmistettu jostakin kovasta materiaalista. Aineistossani ei esiinny yhtään sellaista refleksiivistä liikeverbiä, joka olisi sekä koko ruumiin liikettä että ääntä ilmaiseva.

- (46) *Aikku kahlas vähän matkaa rannasta ja **loiskutteli** turvallaan vettä, mutta ei juonut.* (HR)
- (47) *Ori **kolisutteli** kavioitaan ja hirnui kaula kaarella.* (RBR)

Ruumiinosien liikettä kuvaavia verbejä tarkasteltaessa voidaan tutkia myös sitä, mikä ruumiinosa on aktiivisin. Leinon (1993) mukaan predikaatio esittää muuttujan ja kiintopisteen välisen suhteen, mutta sen kannalta kaikki predikaatioihin sisältyvä tieto ei ole relevanttia. Relevantti osuus taas on muuttujan ja kiintopisteen aktiivinen vyöhyke. (Leino 1993: 102.) Niinpä hevosen potkiessa aktiiviseksi vyöhykkeeksi voidaan ajatella sen jalat eikä esimerkiksi päätä. Aineistossani selvästi yleisin aktiivialue on pää ja sen osat, sillä 42 verbistä jopa 22 (52,4 %) ilmaisee pään osien liikettä. Aktiivisia alueita olivat lisäksi kaula (14,2 %), etujalat (11,9 %), takajalat (4,8 %), kaikki jalat (11,9 %) sekä vatsa (4,8 %). Laskemani luvut ovat kuitenkin summittaisia, koska kuten semanttisiin luokkiin jakaessa, samoin aktiivialueita määriteltessä joku toinen tarkastelija olisi voinut luokitella verbit eri tavalla. Varsinkin pään ja kaulan liikettä on ainakin hevosista puhuttaessa vaikea erotella toisistaan. Pajunen (2001) ei teoksessaan mainitse erikseen kaulan liikkeitä, vaan puhuu lähinnä pään osien liikkeistä. Hevosen kaula on kuitenkin paljon isompi kuin ihmisen, ja monet hevosen pään liikkeistä vaativatkin kenties kaulan

liikuttamista. Esimerkin 48 tapaus on juuri tällainen, sillä todennäköisesti hevonen kiskaisee päänsä alas liikuttamalla kaulaansa.

(48) *Sitten se hirnahti toistamiseen, **kiskaisi** päänsä alas ja keskittyi apilanurmen nyhtämiseen.* (KL)

Tulkinnanvaraisia ovat sellaisetkin tapaukset kuin *kuopia* tai *työntää kavionsa*, joissa konteksti ei oikeastaan kerro, käytetäänkö liikkeessä etu- vai takajalkoja. Molempia tapauksia olen tulkinnut niin, että kyseessä on hevosen etujalka. Kielitoimiston sanakirjan määritelmä verbille *kuopia* on 'kaivaa maata tms. (jalallaan), kuop(s)uttaa', mutta toisaalta sanakirjakaan ei määrittele sitä, millä jalalla liike tehdään (KS 2020 s.v. *kuopia*, viitattu 21.4.2021). Jälkimmäisessä tapauksessa taas hevonen *työntää* kavionsa vesiastiaan. Olen käyttänyt tulkintaa siis lähinnä omaa intuitiotani ja mielikuvaani siitä, miten hevoset yleensä liikkuvat. Verbien aktiivialueeksi voidaan tietysti määritellä jalat ylipäänsä sen tarkemmin spesifioimatta sitä, onko kyseessä etu- vai takajalat. Vatsan liikkeiksi olen lukenut sellaiset tapaukset, joissa hevonen pullistelee vatsaansa.

5.1.2. Kausatiiviset liikeverbit

Liikeverbien toinen pääluokka on kausatiiviset liikeverbit ja asettamisverbit, mutta kuten luvussa 3.3. jo mainitsin, aineistossani ei esiinny asettamisverbejä, joten olen jättänyt ne kokonaan käsittelemättä. Kausatiivisten liikeverbien osuus liikeverbien aineistostani on 20 kappaletta (8,6 %). Kausatiiviset liikeverbit voidaan jakaa vielä eroamisverbeihin, kuljettamisverbeihin, esineen tai elollisen edestakaista liikuttamista ilmaiseviin verbeihin ja hakemisverbeihin (Pajunen 2001: 231). Hakemisverbejä aineistossani ei kuitenkaan esiinny. Luokat ovat nähtävissä luvun 3.3. kuviossa 3.

Eroamisverbien osuus aineistoni kausatiivisista liikeverbeistä on 7 kappaletta (35 %). Eroamisverbeihin kuuluvat heittämisverbit, kaatamisverbit sekä pudottamisverbit. Viimeksi mainittuja aineistossani ei esiinny, mutta heittämisverbejä ja kaatamisverbejä sen sijaan esiintyy. Hevosista puhuttaessa heittäminen tarkoittaa lähinnä ratsastajan heittämistä selästään (esimerkit 49–51). Verbit, jotka ilmaisevat ratsastajan heittämistä satulasta voitaisiin toisaalta luokitella myös pudottamisverbeihin, sillä varsinainen

heittäminen on yleensä kädellä tehtävä liike. Koska esimerkiksi *sinkauttaa* tarkoittaa Kielitoimiston sanakirjan mukaan muun muassa heittämistä tai viskaamista (KS s.v. *sinkauttaa*, viitattu 20.4.2021), hevosen tekemä heittoliike on oikeastaan eräänlainen metafora kuten esimerkin 18 verbi *tanssia*. Hevosen liikettä kuvaillaan ihmisen liikkeen kaltaisena. En luokitellut esimerkkien 49–51 verbejä pudottamisverbeihin senkään takia, että pudottaminen viittaa rauhallisempaan liikkeeseen kuin näiden esimerkkien tapaukset ilmaisevat. Kaatamisverbeissä taas hevonen aiheuttaa ratsastajan kaatumisen esimerkiksi tönäisemällä (52 ja 53).

- (49) *Vain Muffe kieltäytyi **heivauttaen** ratsastajansa rähmälleen rungon toiselle puolelle.* (VR)
 (50) *Husaari **lennätti** isäsi selästään ja häneltä taisi mennä käsivarsi.* (YO)
 (51) *Napsu oli salamannopeasti jaloillaan **sinkauttaen** ratsastajan selästään, ja Kassu hyppäsi sillalta alas sen perään veden roiskuessa korkealle.* (PPK)
 (52) *Se tapahtui niin nopeasti, ettei Kati ennättänyt alta pois, vaan poni **kaatoi** hänet päistikkaa jalkoihinsa.* (RK)
 (53) *Tuuli oli **tönäissyt** minut kumoon, mutta en ollut sitä pelästynyt.* (TT)

Kuljettamisverbejä on aineistossani 11 eli 55 % kausatiivisista liikeverbeistä. Ne ilmaisevat esineen tai elollisen kantamista, vetämistä, työntämistä, saattamista tai välineen avulla kuljettamista (Pajunen 2001: 229). Vaikka vetämisverbeillä tarkoitetaankin pääasiassa jatkuvaa liikettä, olen luokitellut vetämisverbeihin lisäksi lyhyttä ja yksittäistä vetäisyliikettä ilmaisevat verbit kuten *nykäistä*, *tempaista* ja *vetäistä*. Niiden ilmaisemassa liikkeessä kyse ei niinkään ole elollisen tai elottoman kuljettamisesta, mutta ne kuitenkin sopivat vetämisverbeihin, vaikka liike onkin yksittäinen eikä jatkuva.

Muut aineistoni vetämisverbit ilmaisevat sitä, kuinka hevonen vetää perässään ratsastajansa (54 ja 55). Molempien esimerkkien tilanteissa ratsastaja on yrittänyt taluttaa hevosta riimunnarun avulla, mutta hevonen menee niin kovaa vauhtia, ettei taluttaja enää pysy perässä kävellen. Esimerkki 55 muistuttaa oikeastaan *ja*-kiteymää (*ottaa ja lähteä*), mutta koska *kiskoa ja vetää* ei tietääkseni ole mikään vakiintunut kiteymä, olen laskenut esimerkissä olevan kaksi erillistä verbiä (VISK 2008 § 1093). Merkitykseltäänkin verbit ovat hyvin samankaltaisia, mutta Kielitoimiston sanakirja määrittelee *kiskoa*-verbin tarkoittavan voimakasta vetämistä (KS 2020 s.v. *kiskoa*, viitattu 20.4.2021).

- (54) *Eikö mitä, poni nosti turpansa ja jyräsi keskelle maneesia Juliaa perässään **raahaten**.* (TT)

(55) *Se kiskoi ja veti kiljuvaa Katia mukanaan läpi ihmismuurin.* (RK)

Esineen tai elollisen edestakaista liikettä kuvaavien verbien osuus aineistossani on vain kaksi kappaletta eli 10 %. Pajunen katsoo samaan luokkaan kuuluvaksi myös jonkin muunlaisen pienen liikkeen aiheuttamisen, kuten *hytkeyttää*, *keinuttaa* tai *täristää*. Tällaiset verbit on usein johdettu dynaamisista tai refleksiivisistä liikeverbeistä. (Pajunen 2001: 230–231.) Refleksiivisten liikeverbien aineistossani onkin esimerkiksi verbi *vapista*, jonka kausatiivinen johdos olisi *vapisuttaa*. Tällaisia johdoksia aineistossani ei kuitenkaan esiinny. Esimerkkien 56 ja 57 verbit ilmaisevat molemmat esineen edestakaista liikuttamista. Esimerkissä 56 hevonen liikuttelee edestakaisin perässä vetämiään kärryjä. Koska kärryissä on kyydissä myös ratsastaja, verbi ilmaisee sekä esineen että elollisen edestakaista liikuttamista. Esimerkki 57 eroaa esimerkistä 56 siten, että liikuteltava esine on huomattavasti pienempi, minkä vuoksi itse liikekin on pienempi. Kärryjen liikuttelu kuvastaa koko vartalon liikettä, kun taas nenäliinan liikuttaminen vaatii hevoselta vähimmillään vain pään liikuttamista.

(56) *Poni heijasi kärryjä eteen ja taakse, pureksi kuolainta ja kiskoi ohjia hermostuneen oloisena.* (LK)

(57) *Essi halasi ponia ja Napoleon tunki huulensa välittömästi tytön takintaskuun ja kiskoi esille nenäliinan, jota alkoi löyhyttää ilmassa.* (KL)

5.1.3. Kontaktiverbit

Aineistoni liikeverbeistä kontaktiverbien osuus on kaikkein pienin eli vain 11 kappaletta (4,7 %). Pajunen jakaa kontaktiverbit kosketusverbeihin ja lyömisverbeihin. Kosketusverbit voidaan vielä jakaa esineen ja pinnan kontaktiin, +/- kontrolloitavaan tapahtumaan tai tekoon sekä kontrolloitavaan tekoon. (Pajunen 2001: 238.) Olen esitellyt luokat jo luvussa 3.3. (ks. kuvio 4). Aineistossani on vain neljä verbiä (36,4 %), jotka olen luokitellut kosketusverbien ryhmään. Niiden sijoittaminen mihinkään yhteen tiettyyn alaluokkaan on ongelmallista, koska kolme niistä (esimerkit 58, 59 ja 60) on luokiteltavissa sekä kontrolloidun teon luokkaan että kosketteluverbien luokkaan, joka on yksi esineen ja pinnan kontaktin alaluokista.

Esimerkissä 58 esiintyvä verbi *hangata* on Pajusen mukaan +/- kontrolloitavaa tekoa edustava verbi, eli se voi kontekstistaan riippuen ilmaista kontrolloitua tai kontrolloimattomaa liikettä (Pajunen 2001: 246). Esimerkissä 58 liike on kontrolloitua, sillä hevosen hankaamisella viestitään hellyydenosoitusta ratsastajaa kohtaan. Olen luokitellut kyseisen verbin kosketteluverbien alaluokkaan, sillä Pajusen mukaan kosketteluverbit ilmaisevat nimenomaan kontrolloitua ja tahallista kosketusta. Kosketteluverbit voidaan jaotella myös sen mukaan, mikä osa ruumiista on aktiivisena koskettelijana. (Pajunen 2001: 247). Esimerkissä 58 kosketuksen aktiivinen ruumiinosa on hevosen pää, minkä takia liike muistuttaa refleksiivistä ruumiinosan liikettä.

(58) *Se laski valkoisen päänsä alas ja **hankasi** sitten ystävällisesti silmäkulmaansa tytön olkapäähän.* (KL)

Myös esimerkin 59 verbi *kihnuttaa* ilmaisee kontrolloitua liikettä, mutta tässä tapauksessa hevonen ei kosketa toista elollista olentoa vaan pintaa. Kielitoimiston sanakirja antaa verbille *kihnuttaa* merkitykset 'hangata, hieroa, hinkata ja kyhnyttää' (KS 2020 s.v. *kihnuttaa*, viitattu 12.2.2021). Sillä on siis samankaltainen merkitys kuin esimerkin 58 verbillä *hangata*, mutta kontekstin vuoksi ne kuvaavat kuitenkin aika erilaista liikettä. Esimerkissä 59 hevonen hankaa itseään maata vasten, mikä kuvaa samankaltaista liikettä kuin verbi *piehtaroida*, jonka olen sijoittanut liikkumisverbien luokkaan. Kielitoimiston sanakirja antaa *piehtaroida*-verbille merkitykset 'kieriskellä, pyöriskellä, kääntelehtiä ja heittelehtiä'. Sanakirjassa todetaan, että etenkin kieriskely- tai pyöriskelymerkityksessä verbi ilmaisee tavallisesti hevosen liikettä. (KS 2020, s.v. *piehtaroida*, viitattu 12.2.2021.) Esimerkissä 59 kuitenkin painotetaan melko vahvasti pintaa, jota vasten hevonen itseään hankaa.

(59) *Vein sen takaisin tarhaan, missä se **kihnutti** autuaalisena itseään tarhan tomuun ja likaan.* (RBR)

Esimerkissä 60 esiintyvä verbi *rahnuttaa* on merkitykseltään aika samankaltainen kuin esimerkin 59 verbi *kihnuttaa*. Se kuvastaa kosketuksissa oloa ja edestakaista liikettä. Kielitoimiston sanakirja tai Nykysuomen sanakirja eivät tunne verbiä *rahnuttaa*. Nykysuomen sanakirjassa esiintyvät kuitenkin verbit *rahmustaa* ja *rahnustaa*, joiden molempien merkitys on 'raapia, kynsiskellä, hapuilla, hamuilla'. *Rahnuttaa*-verbiä muistuttaa myös

Nyky-suomen sanakirjassa mainittu *rahnia*, jonka merkitykseksi on annettu 'raapia'. (NS 1966, s.v. *rahmustaa*, *rahnustaa*, *rahnia*). Koska hevonen ei kuitenkaan voi rapsuttaa esimerkiksi kynsillä, kuten ihminen tai koira pystyisi, ilmaisee *rahnuttaa* tässä tapauksessa enemmän hankaamisen kaltaista liikettä. Esimerkki 60 eroaa kuitenkin siltä osin esimerkistä 59, että siinä hevonen hankaa itseään toista hevosta vasten, eikä kontakti tapahdu elottoman pinnan kanssa.

(60) *Ne seisoivat lähellä aitaa **rahnuttamassa** toisiaan.* (LK)

Aineistoni neljästä kosketusverbistä *törmäillä* (61) on ainoa, joka ilmaisee kontrolloimattomaa liikettä. Luokittelin sen kosketusverbeihin, koska yhteentörmäyksessä ollaan tietysti kontaktissa elolliseen tai elottomaan. Mietin kyllä, olisiko verbin voinut luokitella esimerkiksi liikkumisverbeihin, koska se ilmaisee eräänlaista päämäärätöntä ja edestakaista liikkumista. Päädyin kuitenkin sijoittamaan sen kontaktiverbeihin.

(61) *Ne sähläilivät ja **törmäilivät** jatkuvasti toisiinsa, niin että meillä oli pian maha kipeänä nauramisesta.* (TT)

Loput 7 (63,6 %) kontaktiverbiä olen luokitellut lyömisverbeihin. Lyömisverbit voidaan jakaa kohentamisverbeihin, puristamisverbeihin sekä erityyppistä lyömistä ilmaiseviin verbeihin (Pajunen 2001: 251). Kohentamisverbejä aineistossani ei esiinny. Puristamisverbien ja erityyppisten lyömisverbien luokkiin olen jaotellut joitakin verbejä, vaikka on tietysti muistettava, ettei aineistoni verbien aktiivinen toimija ole ihminen vaan hevonen. Sen vuoksi olen luokitellut esimerkiksi verbit *potkaista* (62) ja *potkia* (63) lyömisverbeihin, vaikka lyömisellä tarkoitetaan pääasiassa käsillä tehtävää liikettä joko ilman välinettä tai välineen kanssa. Myös puristamisverbit ilmaisevat yleensä kädellä tehtävää puristamisliikettä (Pajunen 2001: 251). Hevosella ei tietenkään ole käsiä millä puristaa, mutta esimerkissä 64 hevonen litistää ratsastajan seinää vasten kehollaan.

(62) *Se heilautti äkäisesti kaulaansa ja **potkaisi** tuntiessaan raipan kosketuksen.* (VR)

(63) *Ei se koskaan kuovi lattiaa tai **potki** seiniä rikki.* (KL)

(64) *Ja sitten se kyllästytneenä **linttasi** minut seinää vasten niin, että ilmat pakenivat keuhkoista.* (KL)

Olen luokitellut myös verbit *näykkäistä* (65) ja *näykätä* (66) lyömisverbien luokkaan. Pajusen mukaan erilaiset puremisverbit sijoittuvat tekoverbien fysiologisperustaisen teon alaluokkaan, jonka verbit ilmaisevat muun muassa syömistä (Pajunen 2001: 165). Esimerkkien 65 ja 66 tapaukset eivät kuitenkaan ilmaise syömistä, vaan ratsastajan satuttamista tai sen yrittämistä. Sen vuoksi katson niiden enemmän kuuluvan lyömisverbeihin kuin nauttimisverbeihin, vaikka lyömisverbit ilmaisevatkin tyypillisimmin kädellä tehtyä liikettä. Esimerkissä 66 on oikeastaan kyseessä verbiketju, joka sisältää kaksi verbiä (*yrittää näykätä*). Olen silti laskenut sen yhdeksi verbiksi (*näykätä*) aineistoa kerätessäni, sillä verbiketjun ensimmäinen osa ilmaisee vain sitä, että itse toimintoa vasta yritetään, eikä se tapahdu vielä tällä hetkellä.

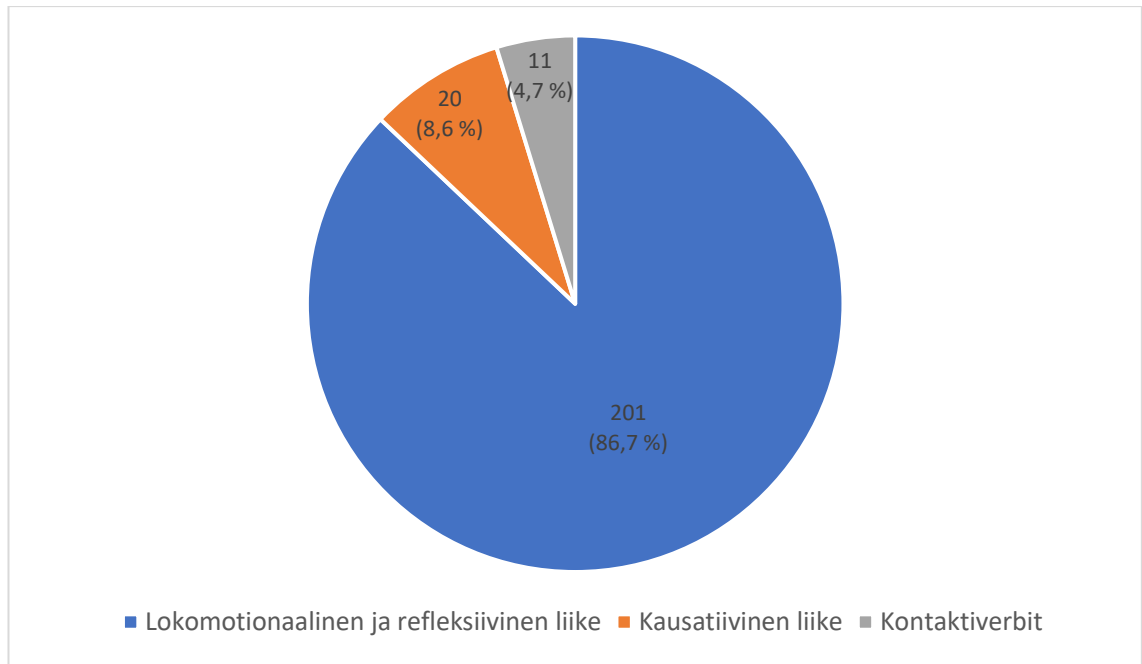
(65) *Ja sitten se äkkiarvaamatta **näykkäisi** Tittaa mahasta.* (KL)

(66) *Hän ojensi keskittyneenä kätensä kohti kimoa, mutta kun hevonen luimisti ja **yritti näykätä**, hän kiskaisi kätensä yhtä nopeasti takaisin--.* (YO)

Lyömisverbien luokassa olen siis venyttänyt luokkien rajoja hieman, koska esimerkit 62–66 eivät tuntuneet sopivan muihinkaan luokkiin. Hevosen tekemä liike ei ole suoraan verrattavissa ihmisen tekemään liikkeeseen, enkä ole onnistunut löytämään muita hevosen tai eläimen liikettä käsitteleviä tutkimuksia, joihin verrata omaa työtäni.

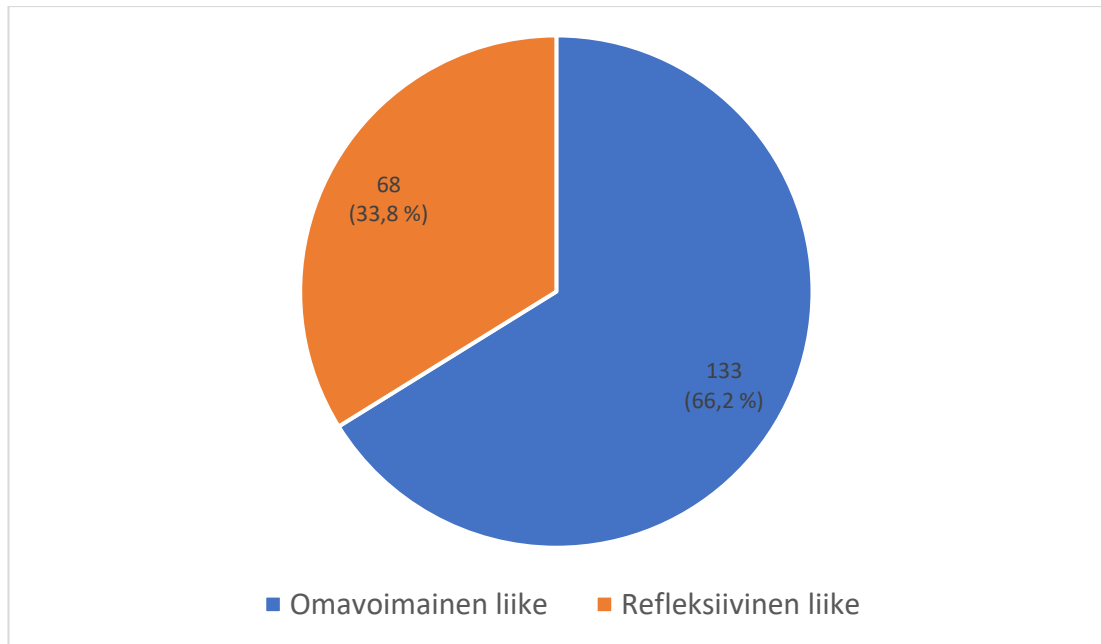
5.1.4. Yhteenveto liikeverbeistä

Luvussa 5.1. olen analysoinut aineistossani esiintyviä liikeverbejä niiden semanttisten luokkien mukaan. Aineistossani on yhteensä 232 liikeverbiä. Liikeverbit voidaan jakaa kolmeen pääluokkaan: lokomotionaalisiin ja refleksiivisiin liikeverbeihin, kausatiivisiin liikeverbeihin sekä kontaktiverbeihin. Niistä selvästi eniten aineistossani esiintyy lokomotionaalisia ja refleksiivisiä liikeverbejä, joita on yhteensä 201 (86,7 %). Kausatiivisten liikeverbien osuus aineistostani on 20 verbiä (8,6 %) ja kontaktiverbien osuus taas 11 verbiä (4,7 %) (kuvio 6). Lokomotionaalisten ja refleksiivisten verbien yleisyys ei oikeastaan yllätä, koska jo aineistoa kerätessäni havaitsin, että Jalojen teoksissa kuvaillaan hevosen liikettä usein etenkin kulkemisverbeillä.

KUVIO 6. Liikeverbien pääluokat aineistossani.

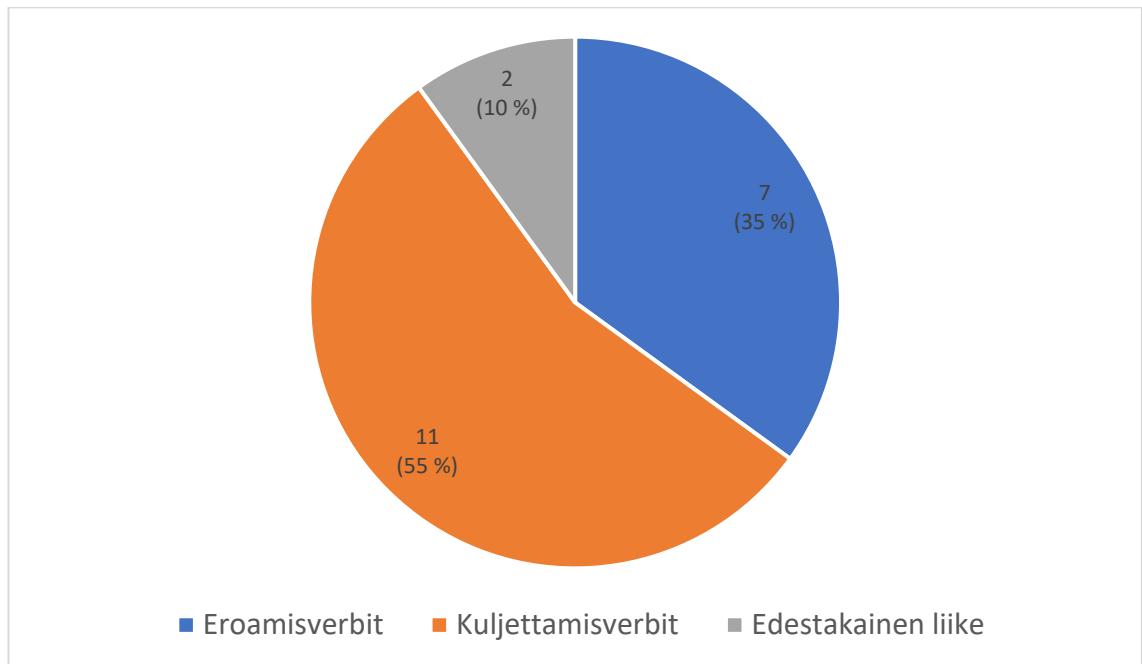
Liikeverbien eniten edustava luokka, lokomotionaalinen ja refleksiivinen liike, jakautuu kahteen pääryhmään: omavoimaiseen ja refleksiiviseen liikkeeseen. Omavoimaisen liikkeen osuus lokomotionaalisten ja refleksiivisten liikeverbien aineistossani on 133 verbiä eli 66,2 % ja refleksiivisten taas 68 verbiä eli 33,8 % (kuvio 7). Omavoimainen liike voidaan jakaa kulkemisverbeihin (76,7 %), liikkumisverbeihin (16,5 %) ja väyläverbeihin (6,8 %). Omavoimaisen liikkeen paljous selittyy sillä, että Jalojen teoksissa kuvaillaan paljon hevosen erilaisia tapoja juosta tai kävellä, minkä vuoksi nimenomaan kulkemisverbejä on niin paljon. Refleksiiviset verbit taas jakautuvat koko ruumiin liikettä ilmaiseviin verbeihin, joita on aineistossani 26 (38,2 %) ja ruumiinosan liikettä ilmaiseviin verbeihin, joita on aineistossani 42 (61,8 %).

KUVIO 7. Lokomotionaalinen ja refleksiivinen liike aineistossani.

Koko ruumiin liikettä ilmaisevat verbit voidaan jakaa liikahtamisverbeihin (*kavahtaa*), kaatumisverbeihin (*horjahtaa*), taivuttamisverbeihin (*notkistaa*) ja asettautumisverbeihin (*käydä maate*). Ruumiiniosien liikkeet taas voidaan jaotella päänosien liikkeisiin ja raajojen liikkeisiin. Aineistossani esiintyy eniten päänosien liikettä ilmaisevia verbejä kuten *luimistaa*. Hevosista puhuttaessa on kuitenkin välillä hankala sanoa, pitäisikö liike määritellä päänosien liikkeeksi vai kenties kaulan liikkeeksi. Joistakin verbeistä, kuten *kuopia*, on vaikea määritellä sitäkään, onko aktiivisena alueena etu- vai takajalat. Olen ottanut luokkaan mukaan esimerkiksi myös verbin *pullistella*, jonka aktiivisena alueena on hevosen vatsa.

Kausatiivisia liikeverbejä on aineistossani vain 20 eli 8,6 % kaikista liikeverbeistä (kuvio 7). Aineistoni kausatiiviset liikeverbit voidaan jakaa eroamisverbeihin (35 %), kuljetusverbeihin (55 %) sekä edestakaista liikettä ilmaiseviin verbeihin (10 %) (kuvio 8). Eroamisverbit voidaan jakaa vielä heittämisverbeihin, kaatamisverbeihin sekä pudottamisverbeihin. Aineistossani esiintyy edellä mainituista vain heittämis- ja kaatamisverbejä. Heittämisellä tarkoitetaan pääasiassa kädellä tehtyä liikettä, jolla saadaan esimerkiksi jokin esine lentämään (KS s.v. *heittää*, viitattu 5.4.2021). Tällaisia tapauksia aineistossani ei tietenkään esiinny, vaan aineiston esimerkeissä hevonen tekee jonkin rajun liikkeen, jonka takia ratsastaja putoaa hevosen selästä. Kaatamisverbit taas ilmaisevat aineistossani hevosen aiheuttamaa ratsastajan kaatumista esimerkiksi tönäisyksen seurauksena.

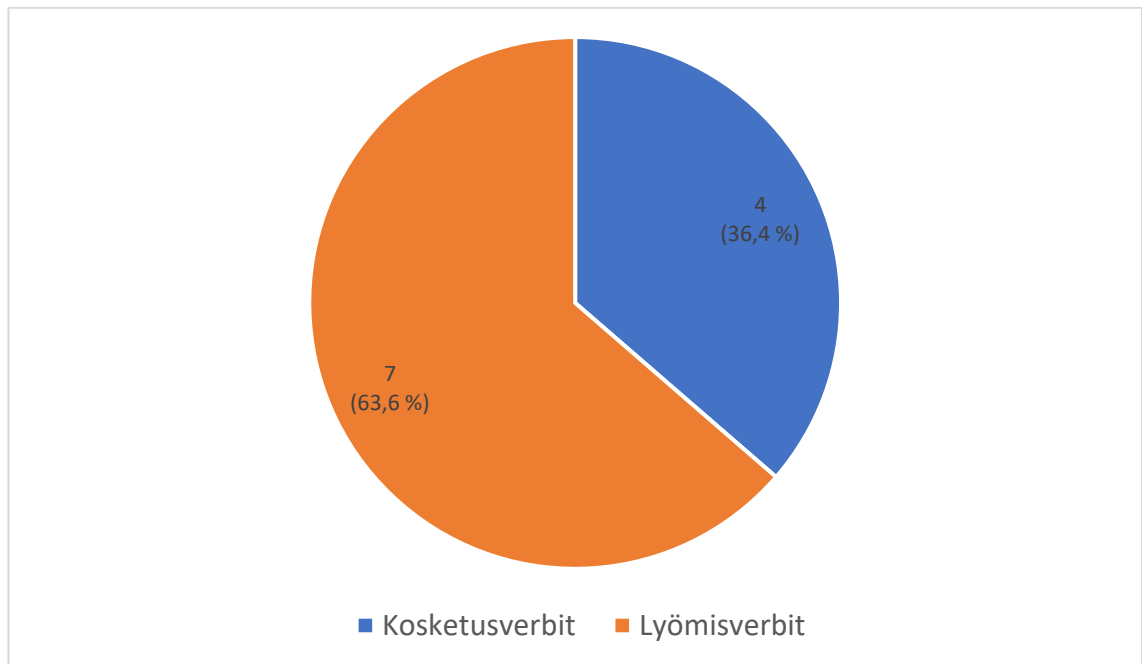

KUVIO 8. Kausatiiviset liikeverbit aineistossani.

Kausatiivisista liikeverbeistä aineistossani esiintyy eniten kuljettamisverbejä, joita on yhteensä 11 kappaletta eli 55 % (kuvio 8). Aineistoni varsinaiset kuljettamisverbit ilmaisevat pääasiassa elollisen vetämistä perässä, mutta kuten luvussa 5.1.2. mainitsin, olen lisännyt kyseiseen luokkaan myös lyhyttä ja yksittäistä vetäisyliikettä ilmaisevia verbejä. Esineen tai elollisen edestakaista liikuttamista ilmaisevia verbejä esiintyy aineistossani vain kaksi (10 %). Toisessa tapauksessa hevonen *löyhyttää* ilmassa ratsastajan nenäliinaa edestakaisin ja toisessa taas *heijaa* kärryjä eteen ja taakse. Koska jälkimmäisessä tapauksessa kärryn kyydissä on ratsastaja, se ilmaisee yhtä aikaa sekä esineen että elollisen edestakaista liikuttamista.

Liikeverbien kolmas ja viimeinen pääluokka on kontaktiverbit, joita on aineistossani yhteensä vain 11 (4,7 %) (kuvio 6). Ne voidaan jakaa kosketus- ja lyömisverbeihin (kuvio 10). Kosketusverbejä esiintyy aineistossani vain neljä (36,4 %). Niistä kolme ilmaisee kontrolloitua tekoa (*hangata*, *kihnuttaa*, *rahnuttaa*) ja yksi kontrolloimatonta (*törmäillä*). Liikkeen tahallisuus selviää verbien kontekstista. *Hangata* ja *rahnuttaa* ilmaisevat aineistossani hellyydenosoitusta toista elollista kohtaan. *Kihnuttaa* sen sijaan kuvaa elollisen ja pinnan kontaktia, kun hevonen piehtaroi tarhassaan. Verbi *törmäillä* oli vaikeampi

sijoittaa mihinkään tiettyyn luokkaan, mutta ajattelen sen kuvaavan tahatonta kontaktia toisiin elollisiin.

KUVIO 9. Kontaktiverbit aineistossani.

Lyömisverbejä on aineistossani 7 eli 63,6 % kontaktiverbeistä (kuvio 9). Lyömisverbien alaluokista aineistossani esiintyy puristamisverbejä sekä erityyppistä lyömistä ilmaisevia verbejä. Olen jaotellut aineistostani lyömisverbeihin muitakin kuin varsinaisia kädellä lyömistä ilmaisevia verbejä, koska kädettömänä eläimenä hevonen ei pysty lyömään siinä merkityksessä. Katson kuitenkin hevosen potkimisen, näykkimisen tai muun satuttamisen tai sen yrittämisen vastaavan ihmisen liikettä ilmaisevia lyömisverbejä, sillä Pajunen (2001) ei ole tehnyt satuttamisverbeille omaa luokkaansa. Samalla periaatteella luen keholla litistämisen puristamisverbeihin.

5.2. Tekoverbien analyysi

Tässä luvussa tarkastelen aineistoni teon, tapahtuman ja muutoksen luokkaan kuuluvia verbejä. Koska aineistoni verbit eivät ilmaise tapahtumaa tai muutosta, kutsun niitä vain tekoverbeiksi. Tekoverbien osuus aineistossani on 26 verbiä eli 10,1 % koko aineistosta. Niiden pieni määrä selittyy sillä, että aineistoa kerätessäni etsin lähinnä liikeverbejä,

mutta varsinaista semanttista luokittelua tehdessäni tajusin, etteivät kaikki aineistoni verbit olekaan niitä. Aineistonkeruusta olenkin kertonut tarkemmin jo luvussa 1.2.

Kuten jo luvussa 3.4. mainitsin, tekoverbien alaluokista aineistossani esiintyy vain teko- ja kaksipaikkaisiin muutosverbeihin lukeutuvia aktiviteettiverbejä. Luvussa 5.2.1. käsitelen aktiviteettiverbeihin kuuluvia alaluokkia, kuten tappelu- ja voimailuverbejä sekä käyttäytymisverbejä. Luvussa 5.2.2. taas käsitelen erikseen aktiviteettiverbien alaluokkaa eli fysiologisperustaista tekoa ilmaisevia verbejä. Kokoan havaintoni yhteen luvussa 5.2.3.

5.2.1. Aktiviteettiverbit

Koska kaikki aineistoni tekoverbit lukeutuvat aktiviteettiverbeihin, aktiviteettiverbien osuus on tekoverbiene aineistossa tietysti 100 %. Olen kuitenkin jakanut muut aktiviteettiverbit ja fysiologisperustaiset tekoverbit omiin lukuihinsa, koska viimeksi mainittu on oikeastaan aktiviteettiverbien alaryhmä ja koska ne ilmaisevat varsin erilaista toimintaa. Tässä luvussa käsitelen aktiviteettiverbien pienempiä alaluokkia, joita esiintyy aineistossani. Näitä ovat tappelu- ja voimailuverbit, toimimis- ja puuhailuverbit, käyttäytymisverbit sekä maatalouteen liittyvät verbit. Kaksi ensin mainittua luokkaa, tappelu- ja voimailuverbit sekä toimimis- ja puuhailuverbit, ovat Pajusen määrittelemiä luokkia (Pajunen 2001: 164–165). Käyttäytymisverbit ja maatalouteen liittyvät verbit taas ovat Jokelan ja Moilasen lisäyksiä Pajusen luokkiin (Jokela ja Moilanen 2016: 61). Päätin ottaa heidän luokkansa mukaan tutkimukseeni, koska jotkin aineistoni verbeistä sopivat parhaiten juuri niihin. Kaikkiaan näitä aktiviteettiverbejä on aineistossani 11 kappaletta eli 42,3 % kaikista tekoverbeistä.

Tappelu- ja voimailuverbejä on tekoverbien aineistossani vain kaksi (18,2 %). Esimerkissä 67 hevosten välillä on eripuraa, koska maahan on kaadettu kouroja, joita ne molemmat yrittävät saada enemmän kuin toinen. Kyseessä ei siis ole mikään suurieleinen tappelu tai voimailu, vaan ennemminkin pieni kinastelu, jonka myötä hevoset ehkä esimerkiksi tönivät toisiaan. Verbi *nahistella* kuvaa ehkä tyypillisemmin ihmisen tekoa, joten hevosten toimintaa kuvataan kyseisellä verbillä ikään kuin ihmisen kaltaisena tekona. Esimerkin 68 taas voisi toisaalta tulkita myös niin, ettei se tarkoita varsinaista

tappelemista ollenkaan, vaan kertoo ennemminkin hevosen käytöksestä. Niinpä sen olisi voinut sijoittaa käyttäytymisverbien luokkaan.

- (67) *Tammat jäivät **nahistelemaan** keskenään maahan kaadettujen kaurojen äärelle.* (LK)
- (68) *Ensin he kuuntelivat, miten hevoset **tappelivat** karsinoissa, potkivat seiniä tai muuten vaan metelöivät, ja sitten olivat telttalaiset, jotka jaksoivat pitää hauskaa aamutunneille asti.* (PPK)

Myös toimimis- ja puuhailuverbejä on aineistossani vain kaksi (18,2 %). Kumpikaan tapauksista (esimerkit 69 ja 70) ei kuvaa mitään tietynlaista liikettä, mutta molemmat ilmaisevat jonkinlaista aika päämäärätöntä liikehdintää, minkä vuoksi ne muistuttavat liikkumisverbejä. Pajunen toteaaakin, että tekooverbeihin kuuluvat toimintaliikettä kuvaavat verbit (*hääriä, peuhata*) ovat liikkumisverbien lähiluokka (Pajunen 2001: 210). Esimerkissä (69) liike muistuttaa refleksiivistä liikettä, koska tapauksessa poni liikehtii levottomasti paikallaan. Poni on juuri kuljetettu hevostrailerilla uuteen paikkaan, minkä takia se käyttäytyy rauhattomasti.

- (69) *Lakkaa **hässäämästä!** Essi komensi ponia, joka heilautti kärsimättömästi päätänsä.* (KL)

Esimerkissä 70 sen sijaan hevosten liike muistuttaa enemmän omavoimaista liikettä, koska hevoset liikkuvat eteenpäin todennäköisesti juosten. Kielitoimiston sanakirjan mukaan verbin *sählätä* merkitys on 'toimia (malttamattoman, kiireisen) taitamattomasti (ja epäonnistua), säheltää, sähliä, söhlätä, möhlätä, munia, mokata' (KS 2020 s.v. *sählätä*, viitattu 17.3.2021). Esimerkin 70 verbiä *sähläillä* ei mainita Kielitoimiston sanakirjassa, mutta merkitykseltään se on samankaltainen kuin verbi *sählätä*, josta se on verbikantaisella *ile*-johtimella johdettukin. Kyseessä on siis frekventatiivijohdin, joka viittaa siihen, että teko tai toiminta on toistuva tai jatkuva (VISK 2008 § 353). Se myös ilmaisee enemmän juuri taitamatonta ja päämäärätöntä toimimista kuin liikettä itsessään, minkä vuoksi en ole sijoittanut sitä liikeverbien luokkaan.

- (70) *Ne **sähläilivät** ja törmäilivät jatkuvasti toisiinsa, niin että meillä oli pian maha kipeänä nauramisesta.* (TT)

Aineistoni aktiviteettiverbeistä sijoitin suurimman osan, eli 6 kappaletta (54,5 %), Jokelan ja Moilasan kehittämään käyttäytymisverbien ryhmään (Jokela ja Moilanen 2016: 61).

Mitään tiettyä liikettä tai tekoa niissä ei nimittäin ilmaista, vaan niillä kuvataan hevosen käytöstä, joka on huonoa melkein kaikissa aineistoesimerkeissäni. Esimerkissä 71 ratsastaja yrittää uittaa hevosta, mutta hevonen ei halua veteen eikä tottele ratsastajaansa. Esimerkissä 71 ei oikeastaan esiinny vain yksittäistä verbiä vaan verbi-idioni. Myös esimerkin 72 olen luokitellut käyttäytymisverbiksi, vaikka siinäkin hevonen tekee jonkinlaista, todennäköisesti refleksiivistä, liikettä. Kielitoimiston sanakirjan määritelmä verbille *pöyhistellä* on 'pöyhkeillä, isotella' (KS s.v. *pöyhistellä*, viitattu 18.3.2021), mikä viittaa enemmän hevosen käytökseen kuin sen aiheuttamaan liikkeeseen.

(71) Max **harasi vastaan** kaikin voimin. (KKL)

(72) Ori **pöyhisteli** tammoille ja näytti tosi upealta. (RBR)

Myöskään esimerkin 73 verbi *riehua* ei ilmaise spesifiä liikettä, vaan hevosen huonoa käytöstä ja siitä aiheutuvaa tavaroiden rikkoutumista. Hevonen on siis liikkunut ja tehnyt jotain, minkä takia tavarat ja aidanpiennat ovat rikkoutuneet, mutta verbi *riehua* itsessään ei kerro, millä tavalla hevonen on liikkunut. Kielitoimiston sanakirjan mukaan *riehua*-verbin merkitys on 'raivota, elämöidä, räyhätä, metelöidä' (KS 2020 s.v. *riehua*, viitattu 21.4.2021). Esimerkin 73 hevonen onkin pelokas ja vihainen eikä luota ihmisiin, minkä vuoksi se käyttäytyy hankalasti.

(73) Kaistapäinen otus **oli riehunut** tallissa ja aitauksilla kuin pyörremyrsky. Tosin Lahti oli maksanut mukisematta kaikki oriin rikkomat tavarat ja aidanpiennat, mutta sittenkin... (YO)

Esimerkin 74 liittomuoto *oli taisteltu* näyttää kontekstistaan irrotettuna tappelu- ja voimailuverbiltä. Kyseiseen luokkaan se ei kuitenkaan sovi, sillä tässä tapauksessa taistelemisella tarkoitetaan samaa kuin esimerkissä 71 – hevosen tottelemattomuutta. Ratsastaja on yrittänyt saada hevosen tekemään ratsastustunnilla tahtonsa mukaisesti, mutta hevonen on taistellut vastaan. Kielitoimiston sanakirja määrittelee *taistella*-verbin tarkoittavan väkivallan käytön lisäksi ankaraa ponnistelua jotakin asiaa vastaan, esimerkiksi *taistella kyyneleitä vastaan* (KS 2020 s.v. *taistella*, viitattu 18.3.2021). Verbi *taistella* on siis tyypillisesti ihmisen toimintaa kuvaava verbi, joten esimerkin 74 tapaus on oikeastaan personifikaatio – hevosen toimintaa kuvataan ihmisen toiminnan kaltaiseksi.

(74) Näin, että tunnilla **oli taisteltu** ja lujaa. (HR)

Yhden verbin (9,1 %) olen sijoittanut Jokelan ja Moilasan kehittämään maatalouteen liittyvien verbien luokkaan, joka on heidän oma lisäyksensä Pajusen (2001) aktiviteettiverbien alaluokkiin (Jokela ja Moilanen 2016: 61). Esimerkin 75 verbi *laiduntaa* ei nimittäin tuntunut sopivan oikein mihinkään muualle, koska se ei ilmaise mitään kovin tarkkaa liikettä tai tekoa. Hevonen toki sekä liikkuu että syö laitumella, mutta mahdollisesti myös lepää paikallaan seisten tai makoillen. Kielitoimiston sanakirjakin antaa laiduntamiselle lähinnä merkitykset 'käyttää jotakin aluetta laitumena' tai 'käydä tai olla laitumella' (KS 2020 s.v. *laiduntaa*, viitattu 18.3.2021). Toisin kuin fysiologisperustaiset teko-verbet, verbi *laiduntaa* koodaa tiettyä paikkaa, sillä laiduntamisen paikka on aina laidun. Siksi olen sijoittanut verbin maatalouteen liittyvien verbien luokkaan, enkä esimerkiksi liike-verbet tai fysiologisperustaisiin teko-verbet.

(75) *Valkoinen poni **laidunsi** saunan toisella puolen.* (KL)

5.2.2. Fysiologisperustaiset teko-verbet

Myös fysiologisperustaiset teko-verbet ovat aktiviteettiverbejä, mutta päätin antaa niille oman alalukunsa selkeyden vuoksi. Fysiologisperustaiset teko-verbet ilmaisevat pääasiassa syömistä ja ruumiin huoltamista, kuten peseytymistä (Pajunen 2001: 165). Niitä esiintyy aineistossani 15 kappaletta eli 57,7 % teko-verbet. Fysiologisperustaiset teko-verbet voidaan jakaa nauttimisverbet ja huoltoverbet, mutta aineistossani ei esiinny yhtään huoltoverbiä. Nauttimisverbet olen vielä luokitellut syömis- ja haukkaamisverbet, puremis- ja narskutusverbet sekä juomis- ja imemisverbet Pajusen mukaan (Pajunen 2001: 166). Puremis- ja narskutusverbet olen jaotellut sellaisia verbejä, jotka ilmaisevat jonkin muun kuin ruoan puremista. Ne eivät siis varsinaisesti ole nauttimisverbejä, mutta sopivat puremis- ja narskutusverbien luokkaan paremmin kuin muihin luokkiin.

Aineistossani esiintyy 11 (73,3 %) syömis- ja haukkaamisverbiä. Kyseiseen luokkaan olen jaotellut sellaisia verbejä, jotka ilmaisevat kiinteän, muttei välttämättä kovan ravinnon nauttimista. Ne eivät niinkään ilmaise esimerkiksi syömisestä aiheutuvaa ääntä, vaan ennemminkin syömisestä tapaa. Esimerkissä 76 ratsastaja päästää hevosensa syömään ruohoa ja viittaa siihen verbillä *jyystää*. Kielitoimiston sanakirjan mukaan kyseisen verbin

merkitys on 'jyrsiä, nakertaa, kalvaa, hangata' ja sillä voidaan ilmaista jonkin kovan tai sitkeän ravinnon syömistä tai esimerkiksi yksinkertaista, samanlaisena toistuvaa tekemistä. (KS 2020 s.v. *jjyystää*, viitattu 23.3.2021.) Esimerkin 76 tapauksessa kyseessä on ennemmin samanlaisena toistuva tekeminen kuin minkään kovan ravinnon nauttiminen, koska hevonen syö ruohoa eikä esimerkiksi kuivaa ja kovaa leipää.

(76) *No niin, antaapa jjyystää.* (HR)

Myös esimerkeissä 77 ja 78 hevoset syövät ruohoa. Kielitoimiston sanakirjan mukaan verbi *raastaa* (77) viittaa voimakkaaseen repimiseen tai kiskomiseen, mutta syömiseen viittaavia esimerkkejä verbille ei anneta (KS 2020 s.v. *raastaa*, viitattu 23.3.2021). Vaikka ruohon syöminen ei ilmaisekaan voimakasta repimistä tai kiskomista, kuvaa se kuitenkin heikkoa repimistä, koska hevonen repii ruohoa irti maasta hampaillaan. Olen kuitenkin luokitellut *raastaa*-verbin syömisverbeihin, koska esimerkissä 77 se ilmaisee pääasiassa syömistä eikä repimistä. Esimerkin 78 verbi *ruhostaa* taas ilmaisee nimenomaan hevosen tai jonkin muun ruohoa syövän eläimen syömistä. Toisin kuin muut aineistoni nauttimisverbit, *ruhostaa*-verbi leksikalisoi syömisestä kohdetta eikä niinkään syömisestä tapaa.

(77) *Ota mallia lajitoveristasi, Tuomas kehotti ja katsoi Brandonia, joka seisoi tien toisella laidalla korvat lurpallaan raastamassa ruohoa himokkaan näköisenä.* (HR)

(78) *Tiina ja Varjoste saivat jäädä Tirrin kanssa ruhostamaan koko yöksi.* (LK)

Esimerkin 79 verbi *popsia* ilmaisee nopeaa syömistä, mikä käy ilmi myös sen kontekstista. Tässä tapauksessa herkuilla tarkoitetaan sokerikorppuja eli kovaa ja kiinteää ruokaa. Kovan ruoan syömistä ilmaisevat yleensä puremis- ja narskutusverbit, kuten *rouskuttaa* tai *narskuttaa* (Pajunen 2001: 166). Sijoitin kyseisen verbin kuitenkin syömis- ja haukaamisverbeihin, sillä se leksikalisoi syömisestä tapaa eikä kiinteyden lisäksi juurikaan ravinnon koostumusta. Myös Kielitoimiston sanakirjassa mainitaan verbille *popsia* ominaisuudeksi syömisestä nopeus (KS 2020 s.v. *popsia*, viitattu 23.3.2021). Esimerkin 80 verbi *poimia* taas ei oikeastaan ole varsinainen nauttimisverbi, vaan tarkoittaa yksitellen tai vähin erin keräämistä (KS 2020 s.v. *poimia*, viitattu 22.4.2021). Esimerkin 80 tapauksessa olen kuitenkin laskenut sen nauttimisverbeihin, koska hevonen syö lehdet ratsastajan kädeltä eikä vain kerää niitä talteen. Poimiminen kuvaa ehkä yleensä kädellä tehtävää

liikettä, mutta hevonen poimii lehdet ratsastajan kädeltä suullaan. Koska *poimia* viittaa yksitellen tai vähin erin keräämiseen, tulkitsem sen esimerkin 80 tapauksessa tarkoittavan sitä, että hevonen noukkii lehdet varovasti ratsastajan kädestä sen sijaan, että hotkaisisi ne kiireellä.

(79) *Miten se ylipäättään pystyi **popsimaan** herkut suuhunsa niin nopeasti ja vielä nielemään ne?* (KL)

(80) *Se **poimi** lehdet varovasti kädestäni.* (LK)

Esimerkissä 81 hevonen on syönyt ison alan ruohoa tarhastaan. Kielitoimiston sanakirjan mukaan verbin *kaluta* merkitys on 'kalvaa, nakertaa, jyrsiä, järsiä' (KS 2020 s.v. *kaluta*, viitattu 22.4.2021). Tapaus muistuttaa esimerkin (76) verbiä *jyystää*. Myöskään *kaluta* ei esimerkin 81 tapauksessa viittaa niinkään kovan ravinnon nauttimiseen, vaan samanlaisena toistuvaan tekemiseen. Lisäksi se voi ilmaista tarkasti ja perusteellisesti syömistä, jolloin jo kalutuille alueille ei ole jäänyt mitään syötävää jäljelle. Tämä tulkinta toisaalta pohjautuu vain omaan intuitiooni, sillä esimerkin 81 konteksti ei suoraan viittaa mihinkään sellaiseen. Esimerkin 82 verbi *mutustella* taas viittaa kiireettömään ja rauhalliseen syömiseen, eli se leksikalisoi syömisestä tapaa. Kiireettömyys ja tyyneys käyvät ilmi myös esimerkin 82 kontekstista.

(81) *Se **on kalunnut** ison alan tarhastaan, Essi myönsi.* (KL)

(82) *Päkä kömpi esiin lehvistön suojasta kohti Muffea, joka seisoj tyyneesti pää aluskasvillisuuden seassa ja **mutusteli** heinikkoa suun täydeltä.* (VR)

Puremis- ja narskutusverbejä on aineistossani 3 (20 %). Niillä ilmaistaan jonkin kiinteän ja kovan puremista. Kuten jo aiemmin tässä luvussa mainitsin, olen jaotellut tähän luokkaan sellaisia verbejä, jotka ilmaisevat jonkin muun kuin ravinnon puremista. Aineistoni puremis- ja narskutusverbeistä yksikään ei ilmaise ravinnon nauttimista. Esimerkissä 83 ratsastajat ovat rakentaneet hevoselle uuden aitauksen pihalle ja toivovat, ettei hevonen *järsisi* aitaan rikki. Kielitoimiston sanakirja antaa verbille *jyrsiä* merkityksen 'kalvaa jotakin hampaillaan, kaluta, nakertaa, järsiä' (KS 2020 s.v. *jyrsiä*, viitattu 6.4.2021). Verbi *järsiä* on siis merkitykseltään sama kuin verbi *jyrsiä*, ja se leksikalisoi sekä syömisestä tapaa että sen kohdetta, joka on kiinteä ja kova.

(83) *Kyllä harmittaa, jos Napoleon **järsii** sen kappaleiksi.* (KL)

Esimerkit 84 ja 85 ovat keskenään varsin samanlaisia tapauksia, sillä molemmissa hevonen puree kuolaimiaan eli suitsien metallista osaa, joka laitetaan hevosen suuhun. Myös verbit *pureksia* ja *pureskella* ovat samankaltaisia *purra*-verbin johdoksia, jotka Kielitoimiston sanakirjakin määrittää synonyymeiksi (KS 2020 s.v. *pureksia* ja *pureskella*, viitattu 6.4.2021). Esimerkkien tilanteet kuitenkin poikkeavat toisistaan, sillä esimerkissä 84 mainitaan hevosen hermostuneisuus, kun taas esimerkissä 85 hevonen on rauhallinen. Esimerkin 85 kontekstissa ei mainita miksi hevonen pureskelee kuolaimiaan, joten hevonen on ehkä kyllästynyt tai muuten vain pureskelee niitä jotain tehdäkseen.

(84) *Poni heijasi kärryjä eteen ja taakse, **pureksi** kuolainta ja kiskoi ohjia hermostuneen oloisena.* (LK)

(85) *Poni **pureskeli** kuolaimia, ja Kikka maiskautti sen liikkeelle.* (KL)

Juomis- ja imemisverbejä on aineistossani vain yksi (6,7 %). Ne ilmaisevat nestemäisen ravinnon nauttimista ja voivat leksikalisoida juomisen tapaa tai siitä aiheutuvaa ääntä (Pajunen 2001: 166). Esimerkissä 86 imetysikäinen varsa imee emoltaan maitoa. Tapaus on merkitykseltään täysin läpinäkyvä, eikä se ilmaise esimerkiksi ääntä tai imemisen tapaa. Se ilmaisee oikeastaan vain sen, että nautittava ravinto on nestemäistä.

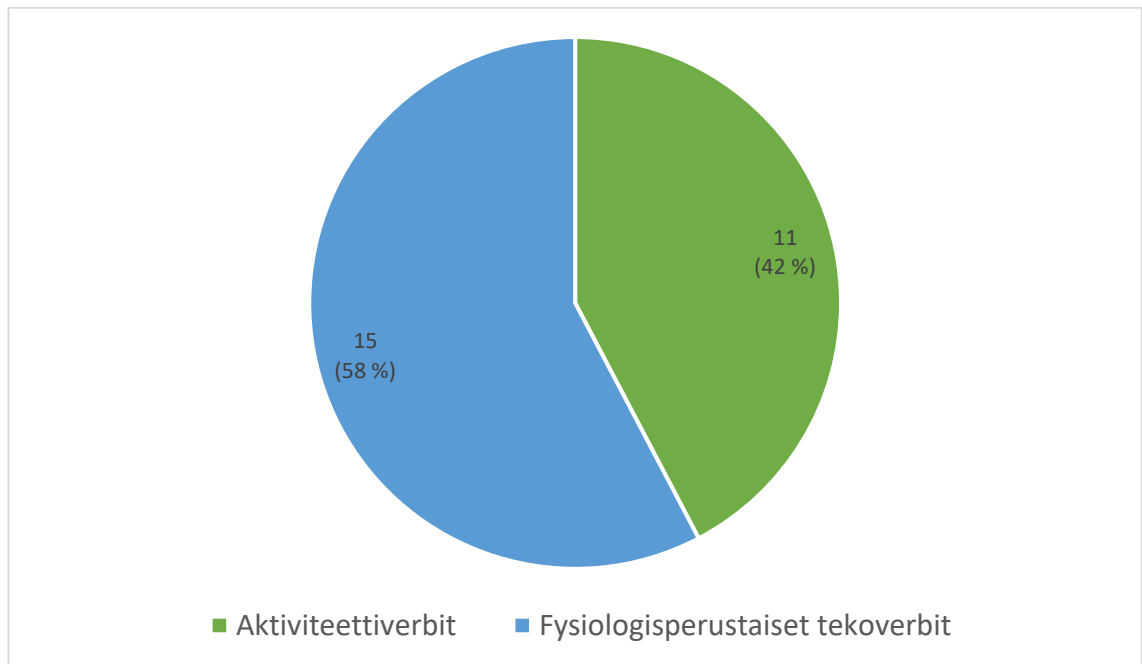
(86) *Tiinan varsa, Varjoste, **imi** hetken maitoa ja paneutui sitten ruohikkoon maakaamaan.* (LK)

Vaikka kaikki aineistoni fysiologisperustaiset tekovertit eivät ilmaise ravinnon nauttimista, en kuitenkaan luokitellut kyseiseen luokkaan sellaisia puremista ilmaisevia verbejä, joiden pääasiallinen merkitys on satuttamisessa eikä niinkään itse puremisessa. Sellaiset verbit olen sijoittanut lyömisverbien luokkaan luvussa 5.1.3.

5.2.3. Yhteenveto tekoerbeistä

Luvussa 5.2. olen analysoinut aineistossani esiintyviä tekoerbejä ja niiden semanttisia luokkia. Aineistossani on yhteensä vain 26 (10,1 %) tekovertiä, koska kuten jo luvussa 1.2. mainitsin, aikomukseni ei alun perin ollut kerätä niitä aineistooni ollenkaan. Aineistoni tekovertit kuuluvat oikeastaan kaikki aktiviteettiverbien alaluokkaan, mutta koska Pajunen (2001) laskee fysiologisperustaiset tekovertit omaan aktiviteettiverbien

alaluokkaansa, olen käsitellyt niitä erillään toisistaan (kuvio 10). Aktiviteettiverbejä esiintyy aineistossani 11 (42,3 %) ja fysiologisperustaisia teko-verbejä 15 (57,7 %).

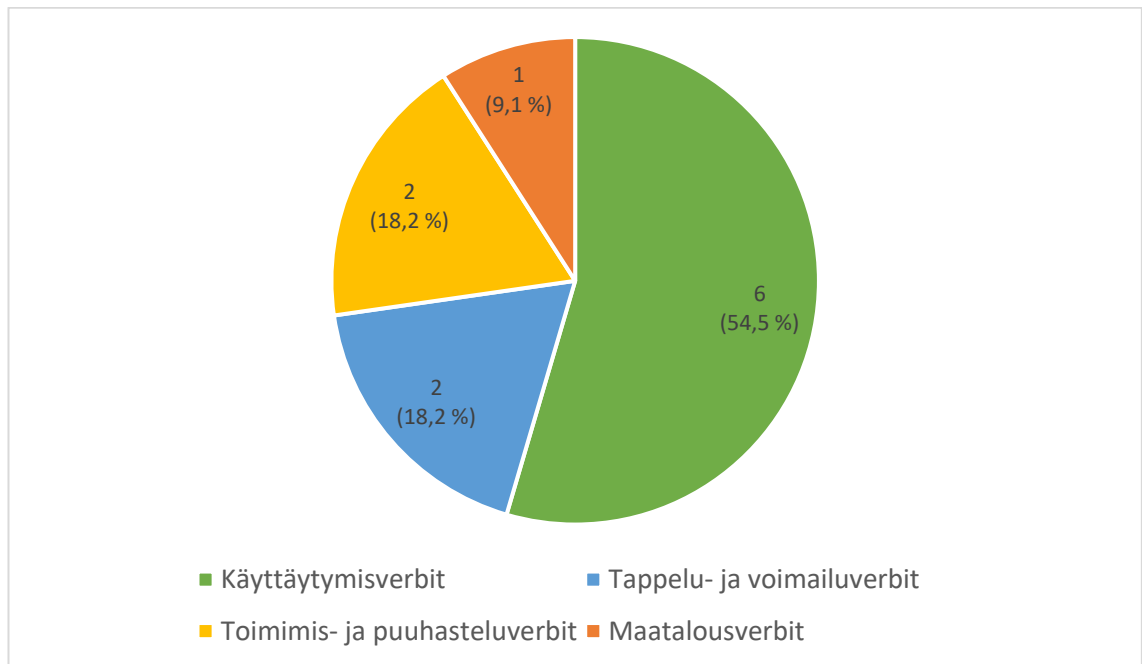

KUVIO 10. Tekoverbit aineistossani.

Aineistoni aktiviteettiverbit olen jakanut vielä käyttäytymisverbeihin (54,5 %), tappelu- ja voimailuverbeihin (18,2 %), toimimis- ja puuhasteluverbeihin (18,2 %) sekä maatalousverbeihin (9,1 %) (kuvio 11). Suurin osa aineistoni aktiviteettiverbeistä siis ilmaisee hevosen käytöstä. Aineistoni käyttäytymisverbit kuvaavat pääasiassa hevosen huonoa tai ainakin negatiivissävytteistä käytöstä. Hevosen käyttäytymistä kuvaillaan muun muassa verbeillä *harata vastaan*, *riehua* ja *temppuilla*. Tappelu- ja voimailuverbeihin sijoitin verbit *tapella* ja *nahistella*, joista jälkimmäinen ilmaisee aineistossani ruoasta tappelemista. Nahistelemisen kuvaa tyypillisemmin ihmisen kuin eläimen tekoa, joten verbiä on hevosista puhuttaessa käytetty ehkä hieman kuvainnollisessa merkityksessä.

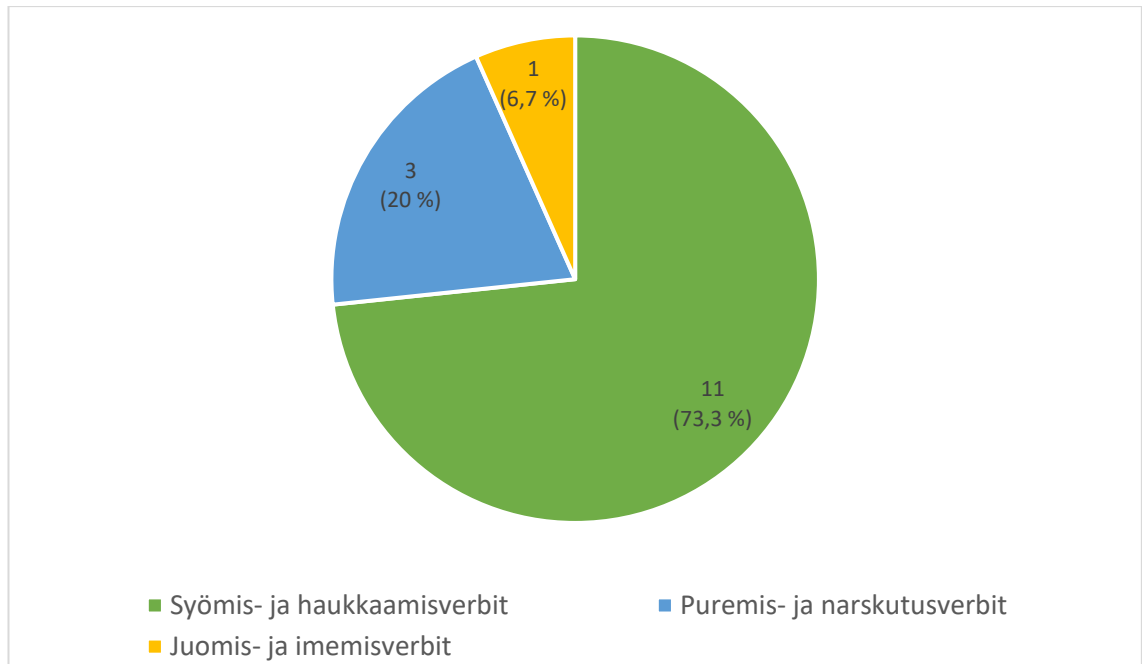
Toimimis- ja puuhasteluverbejäkin esiintyy aineistossani vain kaksi: *hässätä* ja *sähläillä*. Molemmissa tapauksissa liike muistuttaa heikosti etenevää liikettä ilmaisevia liikkumisverbejä, mutta ne sopivat kuitenkin paremmin toimimis- ja puuhasteluverbeihin, koska kumpikaan ei kuvaa mitään spesifiä liikettä. Jokelan ja Moilasen (2019) kehittämään maatalousverbien luokkaan jaottelin vain verbin *laiduntaa*, koska verbiin ei oikeastaan

ole tarkkaan koodattu, millaista liikettä tai tekemistä se sisältää. Sen sijaan verbissä on tarkka paikan koodaus, sillä laiduntamisen paikka on aina laidun.

KUVIO 11. Aktiviteettiverbit aineistossani.

Aineistossani on yhteensä 15 fysiologisperustaista tekoverbiä, jotka olen luokitellut syömis- ja haukkaamisverbeihin (73,3 %), puremis- ja narskutusverbeihin (20 %) sekä juomis- ja imemisverbeihin (6,7 %) (kuvio 12). Kaikki aineistoni syömis- ja haukkaamisverbit sekä juomis- ja imemisverbit ilmaisevat ravinnon nauttimista, mutta kaikki puremis- ja narskutusverbit sen sijaan jonkin muun kuin ravinnon pureskelemista. Jätin fysiologisperustaisista tekoverbeistä pois sellaiset puremisverbit, jotka ilmaisevat ennemminkin jonkun satuttamista kuin syömistä tai esineen pureskelua. Sijoitin ne lyömisverbien luokkaan, vaikka ne eivät kuvaakaan mitään kädellä tehtävää liikettä tai tekoa. Fysiologisperustaisista tekoverbeistä aineistossani on selvästi eniten syömis- ja haukkaamisverbejä, jotka ilmaisevat kiinteän, muttei välttämättä kovan ravinnon nauttimista. Esimerkiksi verbi *popsia* viittaa kiinteään ravintoon ja ilmaisee nopeasti syömistä.

KUVIO 12. Fysiologisperustaiset tekovertit aineistossani.

Puremis- ja narskutusverbejä sekä juomis- ja imemisverbejä on aineistossani vain vähän (kuvio 12). Puremis- ja narskutusverbit ilmaisevat kovan ja kiinteän ravinnon nauttimista, mutta aineistoni puremis- ja narskutusverbit kuvaavat esineen puremista ravinnon sijaan. Kolmesta tapauksesta kaksi (*pureksia*, *pureskella*) ilmaisee hevosen suitsien kuolainten puremista ja yksi (*järsiä*) aidan puremista. Juomis- ja imemisverbejä aineistossani on vain yksi, ja se on varsin yleismerkityksellinen: tapauksessa varsa *imee* emonsa maitoa.

6. PÄÄTÄNTÖ

Tässä pro gradu -tutkielmassa olen tarkastellut hevosen liikettä ilmaisevia verbejä ja jaotellut niitä semanttisiin luokkiin Pajusen (2001) luokittelun mukaisesti. Olen kerännyt aineistoni Marvi Jalon ja Merja Jalon hevosaiheisista lasten- ja nuortenkirjoista, joita olen lukenut aineistonkeruuta varten yhteensä 16. Aineistoni koostuu 258 verbistä, joista 232 on liikeverbejä ja 26 tekoverbejä. Alun perin tarkoitukseni oli kerätä aineistooni pelkästään liikeverbejä, mutta aineistoa kerätessäni Pajusen (2001) määrittelemät semanttiset luokat eivät vielä olleet minulle kovin selkeitä. Luokkien väliset erot selkenivät minulle paremmin vasta tutkimusta tehdessäni, mutta halusin pitää tekoverbit osana tutkimustani, koska niiden tarkastelu oli joka tapauksessa kiinnostavaa.

Tavoitteenani oli selvittää tutkimuksessani sitä, millaisilla verbeillä hevosen liikettä kuvataan Marvi Jalon ja Merja Jalon teoksissa sekä sitä, millaisia semanttisia luokkia verbit edustavat. Halusin myös tietää, edustaisiko jokin luokista selvästi enemmän kuin toiset. Tutkimuskysymykseni ovatkin olleet seuraavat:

1. Millaisilla verbeillä hevosen liikettä kuvataan Marvi Jalon ja Merja Jalon hevosaiheisissa lasten- ja nuortenkirjoissa?
2. Millaisiin semanttisiin luokkiin verbit voidaan jaotella? Onko jokin luokista selvästi yleisin?

Hypoteesini oli, että aineistossani esiintyy eniten omavoimaista liikettä ilmaisevia verbejä, kuten askelverbejä, sillä Pajusen mukaan erilaiset etenevää liikettä ilmaisevat askelverbit edustavat suomen kielessä väylään suhteutuvan liikkeen valtatyyppiä (Pajunen 2001: 199). Omavoimaista liikettä ilmaisevien verbien osuus aineistossani onkin kaikkein suurin, kuten oletin.

Liikeverbien kolme pääluokkaa ovat lokomotionaaliset ja refleksiiviset liikeverbit, kau satiiviset liikeverbit sekä kontaktiverbit. Lokomotionaalista ja refleksiivistä liikettä ilmaisevia verbejä on aineistossani 202. Ne taas voidaan jakaa omavoimaiseen liikkeeseen ja refleksiiviseen liikkeeseen. Omavoimaista liikettä ilmaisevia verbejä on aineistossani 133 ja refleksiivistä liikettä ilmaisevia taas 69. Omavoimaisesta liikkeestä suurin osa (102) on

kulkemisverbejä eli erilaisia askelverbejä (*hölkätä, jymistää, kirmata*) tai siirtymisverbejä (*edetä, heittäytyä, ilmestyä*). Omavoimaisiin liikeverbeihin lukeutuvat myös liikkumisverbit (*kompuroida, liikahdella*), joita on aineistossani 22, sekä väyläverbit (*etääntyä, kaartaa*), joita on 9. Väyläverbien määrä tosin riippuu laskentatavasta, sillä esimerkiksi verbin *etääntyä* olisi voinut sijoittaa myös kulkemisverbien alaluokkaan siirtymisverbeihin, jotka voivat ilmaista jonkin olion lähestymistä tai loitontumista. Samoin jotkin siirtymisverbeistä olisi voinut sijoittaa deiktisten väyläverbien luokkaan.

Kausatiivisia liikeverbejä taas on yhteensä vain 20, joista 7 on eroamisverbejä (*kaataa, taklata*), 2 edestakaista liikettä ilmaisevia verbejä (*heijata, löyhyttää*) ja 11 kuljettamisverbejä (*hinata, raahata*). Kuljettamisverbit ilmaisevat tavallisesti jatkuvaa liikettä, mutta olen luokitellut kyseiseen luokkaan myös lyhyttä ja hetkellistä liikettä ilmaisevia verbejä, kuten *nykäistä* tai *tempaista*, sillä ne ilmaisevat kuitenkin vetämistä.

Liikeverbien pääluokista kontaktiverbejä esiintyy aineistossani kaikkein vähiten, sillä niitä on yhteensä vain 11. Niistä 4 on kosketusverbejä (*hangata, rahmuttaa*) ja 7 lyömisverbejä (*potkia, runnoa*). Lyömisverbit ilmaisevat tyypillisesti ihmisen kädellään tekemää liikettä, mutta koska aineistoni ilmaisee vain hevosen tekemää liikettä, olen luokitellut lyömisverbeiksi sellaiset verbit, jotka ilmaisevat esimerkiksi potkimista tai jopa näykkimistä. Puremisverbit kuuluvat pääasiassa fysiologisperustaisiin tekoverbeihin, jotka ilmaisevat ravinnon nauttimista. Jos puremisen tarkoitus on kuitenkin syömisen sijaan jonkun satuttaminen, olen katsonut sen lyömisverbiksi.

Tekoverbejä on aineistossani kaikkiaan vain 26, sillä kuten jo todettua, niitä ei pitänyt alun perin olla tutkielmassani ollenkaan. Aineistoni tekoverbeissä on 11 aktiviteettiverbiä ja 15 fysiologisperustaista tekoverbiä. Sinänsä jälkimmäisetkin ovat aktiviteettiverbejä, koska Pajunen (2001) katsoo ne aktiviteettiverbien alaluokaksi, mutta hänkin käsittelee niitä omissa luvuissaan, joten olen tässäkin tutkielmassa erotellut ne toisistaan. Varsinaisista aktiviteettiverbeistä 6 on käyttäytymisverbejä (*harata vastaan, temppuilla*), 2 tappelu- ja voimailuverbejä (*nahistella, tapella*), 2 toimimis- ja puuhasteluverbejä (*hässäätä, sähläillä*) ja 1 maatalouteen liittyvä verbi (*laiduntaa*). Käyttäytymisverbit ja maatalouteen liittyvät verbit ovat Jokelan ja Moilasen kehittämiä alaluokkia, jotka he ovat lisänneet Pajusen (2001) luokkiin (Jokela ja Moilanen 2016: 61). Fysiologisperustaisista tekoverbeistä 11 on syömis- ja haukkaamisverbejä (*jyystä, popsia*), 3 puremis- ja

narskutusverbejä (*järsiä*, *pureksia*) ja 1 juomis- ja imemisverbejä (*imeä*). Puremis- ja narskutusverbit ilmaisevat yleensä kovan ravinnon nauttimista, mutta aineistossani ne ilmaisevat hevosen purevan jotakin kovaa, mikä ei ole ruokaa. Tällaisissa tapauksissa hevonen esimerkiksi *pureksii* suitsiensa metallisia kuolaimia.

En ole löytänyt montakaan tutkimusta, joihin voisin omia tuloksiani verrata. Onneksi kuitenkin Jokelan ja Moilasen (2016) pro gradu -tutkielma on hyvin saman tyylinen kuin omani, niin vertauskohtia on ainakin yksi. Tuloksissamme onkin samankaltaisuuksia: liikeverbeistä lokomotionaaliset ja refleksiiviset liikeverbit on eniten esiintyvä luokka myös heidän aineistossaan. Samoin myös heillä kontaktiverbit ovat kaikkein vähiten esiintyvä liikeverbien luokka. (Jokela ja Moilanen 2016: 130–131.) Aineistomme on kerätty erilaisista lähteistä, sillä he ovat keränneet aineistonsa *Aku Ankka* -lehdistä. Kuitenkin lokomotionaaliset ja refleksiiviset liikeverbit edustuvat heidänkin aineistossaan kaikkein eniten. Olisikin mielenkiintoista, jos vastaavanlaisia tutkimuksia olisi enemmän, jotta voisi nähdä, jatkuuko kaava samanlaisena. Etenkään eläinten liikettä käsitteleviä tutkimuksia ei tunnu vielä olevan, sillä verbitutkimuksissa keskitytään tavallisesti ihmisen liikkeeseen.

Tutkielmani olisi toisaalta voinut toteuttaa niin kuin alun perin suunnittelin eli jättäen tekoverbit kokonaan pois aineistostani. Nyt todella moni aineistoni liikeverbeistä jäi tutkimatta sen tarkemmin, sillä jokaista ei mitenkään voinut mahdollistaa analyysilukuun. Liikeverbeihin voidaan koodata niin monenlaisia ominaisuuksia, kuten tapaa, ääntä tai liikkeen jatkuvuutta, että analysoitavaa olisi riittänyt enemmänkin. Vaikka tekoverbienkin tutkiminen on ollut kiinnostavaa, tutkielmani olisi ehkä ollut yhtenäisempi ilman niitä. Todennäköisesti Jalojen teokset sisältävät enemmänkin tekoverbejä kuin nämä, jotka olen tähän aineistoon kerännyt. En vain ole tunnistanut niitä keräämisvaiheessa, koska Pajusen (2001) semanttiset luokat eivät vielä olleet minulle kovin tuttuja. Kiinnostavaa olisi myös tutkia enemmän liikeverbien aktiivialueita eli sitä, mikä osa hevosen kehosta on missäkin liikkeessä aktiivisin. Käyttämäni aineistoa voisi tutkia siltäkin kannalta, että vertaisi, millä tavalla verbien merkitys muuttuu, jos toimija onkin ihminen tai jokin muu eläin kuin hevonen. Aineistoni olisi myös voinut kerätä niin, että olisi laskenut samalla, montako kertaa samat verbit toistuvat tekstissä.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto:

- JALO, MARVI 1991: *Rajut bileet, ratsutyttö*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- 1992: *Jahti alkaa, ratsutyttö*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- 1993: *Ratsutytön rekiretki*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- 2005: *Tuulitamma*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- 2009: *Lentävät kaviot*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- 2011: *Hevoseni, rakkaani*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- 2012: *Kaukana hevosten maa*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- JALO, MERJA 1977: *Yllätysori*. Kustannusosakeyhtiö Otava.
- 1977: *Vaarallinen juhannus*. Weilin + Göös.
- 1997: *Ratsutilan kasvatti*. Kustannusosakeyhtiö Otava.
- 2005: *Kunnialaukka*. WSOY.
- 2011: *Käärmeikiven lumous*. WSOY.
- 2012: *Luostarin aaveet*. WSOY.
- 2013: *Kostajan isku*. WSOY.
- JALO, MARVI & JALO, MERJA 1996: *Pappilan ponitytöt ja punaisen naamion kirous*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- 1998: *Pappilan ponitytöt kilpailuissa*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kirjallisuus:

- AIROLA, ANU – KOSKINEN, HEIKKI – MUSTONEN, VEERA 2000: Esipuhe. Airola, Anu; Koskinen, Heikki & Mustonen, Veera (toim.) *Merkillinen merkitys*. s. 6–12. Helsinki: Gaudeamus.
- ANTTILA, FANNI 2019: *Verbien lampsia, löntystä, saapastella, talsia ja tallustaa kognitiivista semantiikkaa*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- HUUMO, TUOMAS & SIVONEN, JARI 2010: Leonard Talmy – Kognitiivisen kielitieteen klassikko. – Haddington, Pentti & Sivonen, Jari (toim.), *Kielentutkimuksen modernit klassikot. Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede*. s. 19–40. Helsinki: Gaudeamus.

- JANTUNEN, JARMO 2009: Ei pelkästään mielikuvituksen puutteen vuoksi – kieliaineistojen systemaattinen käyttö kielentutkimuksessa. *Virittäjä* 1/2009 s. 101–113.
- JOKELA, MILLA & MOILANEN, MERJA 2019: ”Rontatkaa minut rekeen säkkien sekaan älkääkä hiiskuko suunnitelmistani kenellekään” *Aku Ankka -lehden verbien semanttista luokittelua*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- KAMPPI, NINA 2012: Konstruktionäkökulma ääniverbeihin ja niiden sanakirjamerkitykseen. Herlin, Ilona & Kotilainen, Lari (toim.) *Verbit ja konstruktiot*. s. 29–61. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- KANGASNIEMI, HEIKKI 1997: *Sana, merkitys, maailma. Katsaus leksikaalisen semantiikan perusteisiin*. Helsinki: Finn Lectura.
- KARLSSON, FRED 1994: *Yleinen kielitiede*. Helsinki: Yliopistopaino.
- KEMPPAINEN, TEIJO 2019: Rosvota, ryöstää, ryövätä ja varastaa. *Lähi merkityksisten verbien semantiikkaa*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- KOIVISTO, JANNE 2013: *Noususta kumpuavia merkityksiä*. Suomen nousemisverbien kognitiivista semantiikkaa. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- KS = Kielitoimiston sanakirja. 2020. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/>. Päivitetty 11.11.2020.
- KUIRI, KAIJA 2012: *Johdatus semantiikkaan*. Helsinki: Finn Lectura.
- KRAPPE, JOHANNA 2007: Monimerkityksinen metafora. Kainulainen, Siru; Kesonen, Kaisu & Lummaa, Karoliina (toim.) *Lentävä hevonen. Välineitä runoanalyysiin*. s. 145–165. Tampere: Vastapaino.
- LANGACKER, W. RONALD 1987: *Foundations of Cognitive Grammar. Vol I. Theoretical prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- 1991: *Foundations of Cognitive Grammar. Vol II. Descriptive application*. Stanford: Stanford University Press.
- LEINO, PENTTI 1993: *Polysemia – kielen moniselitteisyys*. Kieli 7. Suomen kielen kognitiivista kielioppia 1. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- NS = Nykysuomen sanakirja. 1966. Helsinki: WSOY 1951–1961.
- PAJUNEN, ANNELI 1998: Partiaalis-refleksiiviset asennon muutosta ilmaisevat verbit suomen kielessä. *Virittäjä* 3/1998, s. 330–360.
- 2001: *Argumenttirakenne. Asiaintilojen luokitus ja verbien käyttäytyminen suomen kielessä*. Suomi 187. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- OJUTKANGAS, KRISTA 2000: Ruumiinosannimien kieliopillistumisesta suomessa ja virossa. *Virittäjä* 1/2000, s. 2–22.

- ONIKKI, TIINA 2000: Mistä mieli merkityksen tutkimukseen? Kognitiivisen kielentutkimuksen merkitysnäkemyksestä. Airola, Anu; Koskinen, Heikki & Mustonen Veera (toim.) *Merkkillinen merkitys*. s. 85–114. Helsinki: Gaudeamus.
- ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ, TIINA 2010: Ronald W. Langacker ja kognitiivisen kielitieteen perusta. Haddington, Pentti & Sivonen, Jari (toim.), *Kielentutkimuksen modernit klassikot. Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede*. s. 41–70. Helsinki: Gaudeamus.
- SIVONEN, JARI 2005: *Mutkia matkassa. Nykysuomen epäsuoraa reittiä ilmaisevien verbien kognitiivista semantiikkaa*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- TALMY, LEONARD 2000: *Toward a Cognitive Semantics. Vol I. Concept Structuring Systems*. MIT Press. Cambridge, Massachusetts London, England.
- UNGERER, FRIEDRICH & SCHMID, HANS-JÖRG 1996: *An Introduction to Cognitive Linguistics*. London: Longman.
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: Iso suomen kielioppi. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. Verkkoversio, <https://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php>.

LIITE 1. Kaikki aineistoni 258 verbiä listattuna aakkosjärjestyksessä ja luokiteltuna semanttisiin pääluokkiin.

1. LIIKEVERBIT

Lokomotionaalinen ja refleksiivinen liike

asettaa

asettua

astella

astua

edetä

etääntyä

hakeutua

heilauttaa

heitellä

heittäytyä

heittää raville

hituroida

hoippua

horjahtaa

hortoilla

hyppiä

hypähdellä

hypähtää

hyöriä

hölkätä

höristää

hötkyillä

ilmestyä

jarruttaa

juoksennella

juosta

jymistää

jytistä

kaahata

kaartaa
kaatua
kadota
kahlata
kalauttaa
kavahdella
kavahtaa
kavuta
karauttaa
karkuuttaa
kiepahtaa
kieriskellä
kiertää
kiipustaa
kiittää
kipittää
kimmahtaa
kirmata
kiskaista
kohahtaa
kolisutella
kompuroida
kuljeksia
kuljeskella
kulkea
kuopia
kurkotella
kurotella
kurottaa
kurvata
kävellä
käydä maate
käyskennellä
kääntyillä

kääntyä
kääntää (takapuolensa)
kömpiä
köpötellä
laahustaa
laskea (päänsä)
lasketella
laskettaa (pukkilaukkaa)
laukata
leiskauttaa
lennähtää
lentää
liikahtaa
liikkua
liidellä
liikahdella
lipoa
loikata
loiskutella
loiskuttaa
lompsia
lopsautella
luimia
luimistaa
luimistella
luiskahtaa
lykkiä
lykätä
lähestyä
lähteä
lähteä livohkaan
lähteä löntystämään
lähteä uimaan
lönkyttää

mennä
mennä haipakkaa
mennä kaahottaa
mennä käymäjalkaa
mennä uimasilleen
nakella
nostaa laukka
nostella
notkahtaa
notkistaa
nousta
nyhtäistä
nyhtää
näprätä
ontua
ottaa hypähdyksiä
ottaa jalat alleen
ottaa ritolat
paeta
painella
painaa (puolijuoksua)
paneutua (makaamaan)
paukutella
peruuttaa
peräytyä
piehtaroida
piestä
pinkoa
poukkoilla
ponnahtaa
ponnistella
puikkelehtia
pukata
pukittaa

pullistaa
pullistella
pyyhältää
pysähtyä
pyöriskellä
pyöriä
pyörähdellä
pyörähtää
pärisytellä
pärisyttää
pöllähtää
rassata
ravata
ravistella
reuhtoa
riistäytyä (irti)
rimpuilla
riuhtoa
roiskuttaa
rullata
ruoputtaa
rynniä
rynnätä
ryntäillä
saapua
seisahtua
siirrellä
siirtyä käyntiin
siirtyä laukkaan
siirtyä raviin
siirtää
sipsuttaa
stepata
steppailla

sukeltaa
syöksyä
syöksähtää
sännätä
säntäillä
sätkiä
tallata
talsia
tampata
tanssia
tanssahdella
tarpoa
tehdä pukkihyppy
tehdä äkkipysähdyksiä
tempoa
tempoilla
tepastella
teutaroida
trampata
tulla
tulla puolijuoksua
tunkea
työntää (kavionsa)
tänttäröidä
tömistellä
tömistää
töniä
töykkiä
töykätä
vapista
vedellä (lentävää ravia)
venytellä
viilettää
vilahtaa

viskoa

Kausatiiviset liikeverbit

heijata

heittää

heivauttaa

hinata

kaataa

kiidättää

kiskoa

lennättää

lähteä retuuttamaan

löyhyttää

nykäistä

raahata

repiä

riepottaa

sinkauttaa

taklata

tempaista

tönnäistä

vetäistä

vetää

Kontaktiverbit

hangata

lintata

kihnuttaa

näykkäistä

näykätä

potkaista

potkia

rahnuttaa

runnoa

talloa

törmäillä

2. TEKOVERBIT

Aktiviteettiverbit

harata vastaan

hässätä

laiduntaa

nahistella

pöyhistellä

riehaantua

riehua

sähläillä

taistella

tapella

temppuilla

Fysiologisperustaiset tekovertit

hamuta

imeä

jjystää

järsiä

kaluta

mutustella

nyppiä

pistellä

poimia

pureksia

pureskella

raastaa

riipiä

ruohostaa